

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLUVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

DIGITÁLNÍ UČEBNÍ MATERIÁL

škola	Střední škola F. D. Roosevelta pro tělesně postižené, Brno, Křižíkova 11
číslo projektu	CZ.1.07/1.5.00/34.1037
číslo učebního materiálu	VY_32_INOVACE_ZIL_VEL_123_20
předmět, tematický celek	Základy elektrotechniky a elektroniky
ročník	První, druhý, třetí
datum vytvoření	2013
anotace	Materiál obsahuje řešené příklady na téma stabilizátor napětí.
metodická poznámka	Určeno pro práci s dataprojektorem a bílou keramickou tabulí. Příklady lze řešit na tabuli, nebo je mohou žáci řešit samostatně a nakonec pro kontrolu výsledků odhalit správné řešení.
autor	Ing. Olga Žilková
licence (není-li vyplněno, je materiál ze zdrojů autora)	http://www.freepik.com

Stabilizátor

Stabilizátor napětí, proudu

Jednoduchý stabilizátor

se Zenerovou diodou

Stabilizační Zenerova dioda

- slouží k udržování konstantního napětí
- se využívá pouze **v závěrném směru**
  - po překročení **Zenerova napětí U_z** (cca 3-50V) dojde k vratnému (nedestruktivnímu) průrazu přechodu PN a proud na diodě prudce poroste, při neměnném napětí
  - průchodem proudu se dioda zahřívá
    - nesmí dojít k překročení maximálního proudu I_{MAX} , jinak by došlo k nenávratnému tepelnému poškození diody

Stabilizační Zenerova dioda

■ Technické parametry v katalogu:

■ Zenerovo napětí U_{ZN}

■ U_{ZN} [V]

■ maximální ztrátový výkon P_{max}

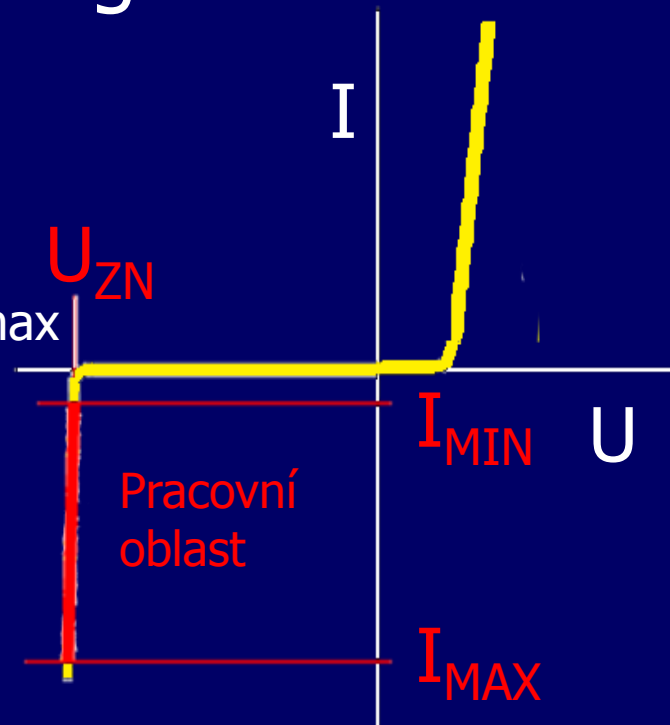
■ $P_{max} = U_{ZN} \cdot I_{Zmax}$ [W]

■ maximální proud I_{Zmax}

■ I_{Zmax} [mA]

■ typ pouzdra

■ používá se v rozsahu proudů I_{MIN} až I_{MAX}

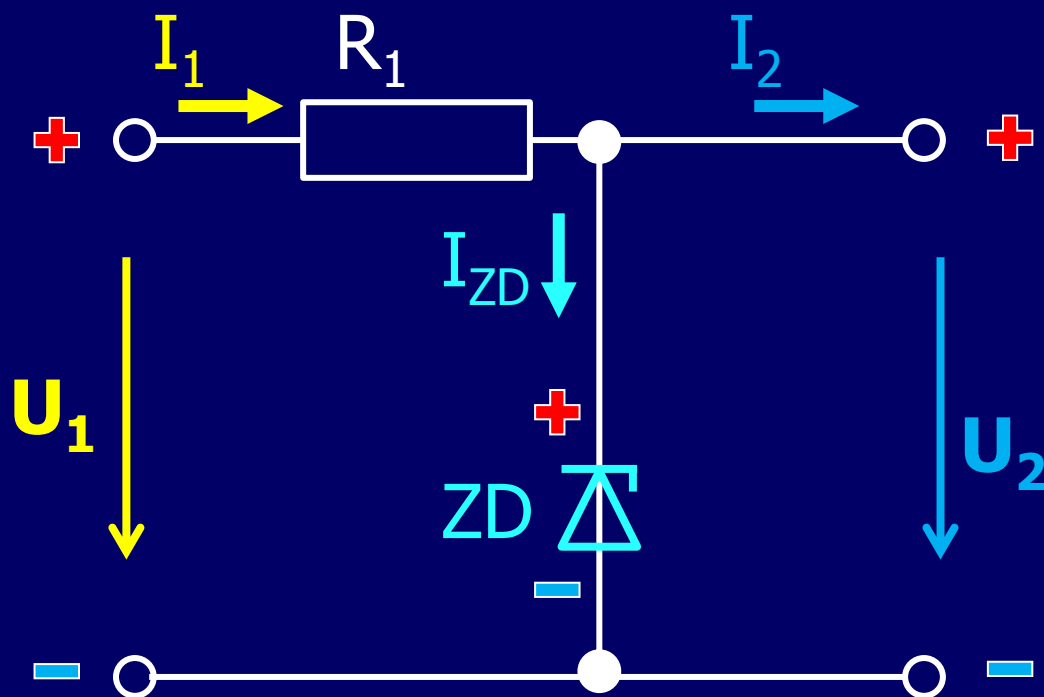

Zenerova dioda

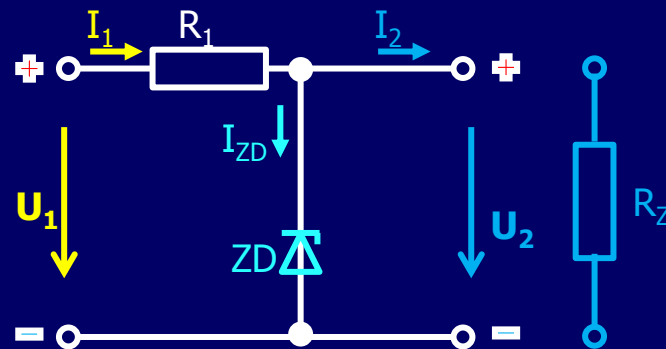
- V katalogu vybíráme Zenerovy diody podle U_z a P_z
- Příklady Zenerových diod v pouzdře DO-201
  - **1N5346B** 9,1V/5W $I_{Zmax} = 549\text{mA}$
  - **1N5357B** 20V/5W, $I_{Zmax} = 250\text{mA}$
  - **1N5374B** 75V/5W, $I_{Zmax} = 67\text{mA}$
  - **1N5349B** 12V/5W, $I_{Zmax} = 417\text{mA}$

Jednoduchý stabilizátor se Zenerovou diodou

Jednoduchý stabilizátor se Zenerovou diodou

- R_1 určuje polohu pracovního bodu P
- Pro správnou činnost stabilizátoru je nutné zajistit, aby měla zátěž R_Z minimální vliv na velikost výstupního napětí U_2 . Toho se docílí tím, že se nastaví hodnota zatěžovacího proudu I_2 do zátěže R_Z na hodnotu několikrát menší než je proud I_{ZD} Zenerovou diodou ZD. Při změně vstupního napětí U_1 dojde i k posunu pracovního bodu P, ale změna výstupního napětí U_2 bude vzhledem k nastavení malá.

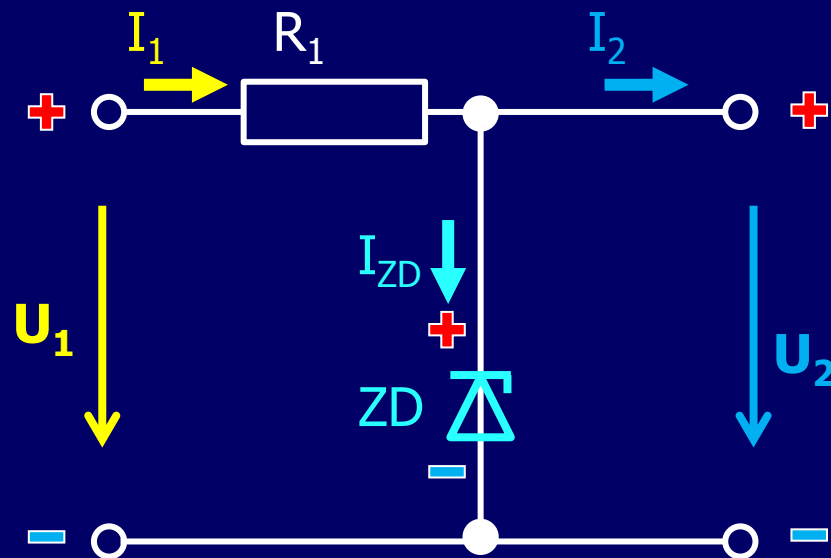
Jednoduchý stabilizátor se Zenerovou diodou

Příklad

Jednoduchý stabilizátor se Zenerovou diodou

- Navrhněte jednoduchý stabilizátor se Zenerovou diodou se vstupním napětím $U_1 = 50V$, výstupním napětím $U_2 = 20V$ a proudem $I_2 = 150mA$

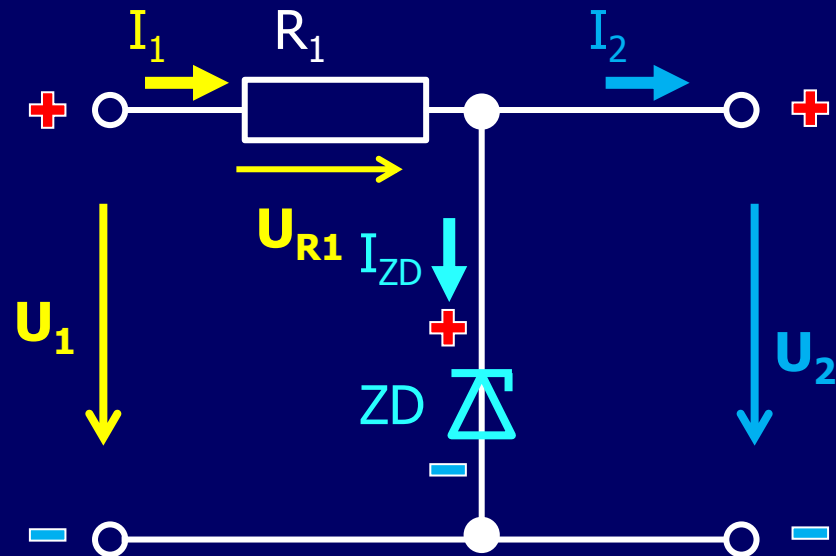
- Zvolíme si ZD s napětím U_{ZD} 20V například:
  - **1N5357B** 20V/5W, $I_{Zmax} = 250mA$
- Vypočítáme napětí na R_1 (KZ)

$$U_1 = U_{R1} + U_{ZD}$$

$$U_{R1} = U_1 - U_{ZD}$$

$$U_{R1} = 50V - 20V$$

$$U_{R1} = 30V$$

- Vypočítáme velikost rezistoru R_1 z Ohmova zákona, tzn. musíme zjistit velikost proudu I_1

$$I_{Z_{\max}} = 250 \text{ mA}$$

$$I_2 = 150 \text{ mA}$$

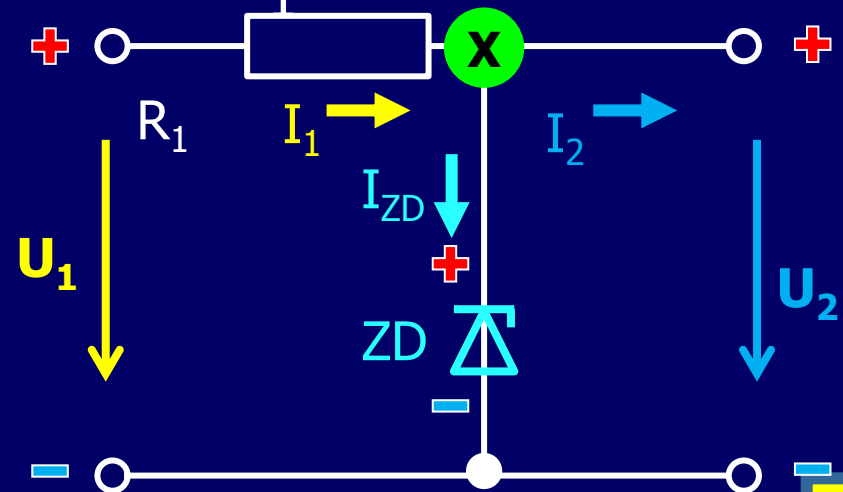
- Vypočítáme proud odporem R_1

- KZ pro uzel **X**

$$I_1 = I_2 + I_Z$$

$$I_1 = (250 + 150) \text{ mA}$$

$$I_1 = 400 \text{ mA}$$

- Vypočítáme velikost rezistoru R_1 z Ohmova zákona

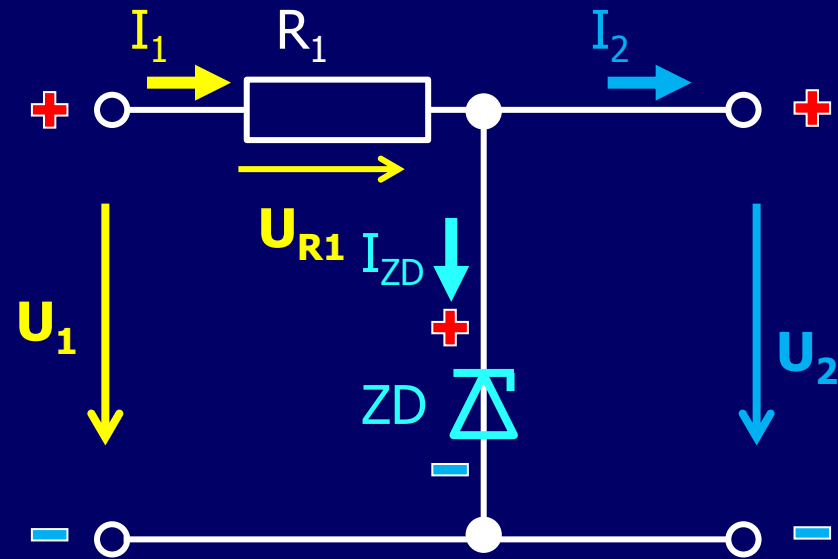
$$U_{R1} = 30 \text{ V}$$

$$I_1 = 400 \text{ mA}$$

$$R_1 = U_{R1}/I_1$$

$$R_1 = 30\text{V}/400 \cdot 10^{-3}\text{A}$$

$$R_1 = 75\Omega$$

- Vybereme například rezistor **MRR 75R**
metalizovaný, pouzdro 0204, $P_Z = 0,4 \text{ W}$,
Tol. = 1 % TK = 50 ppm/K

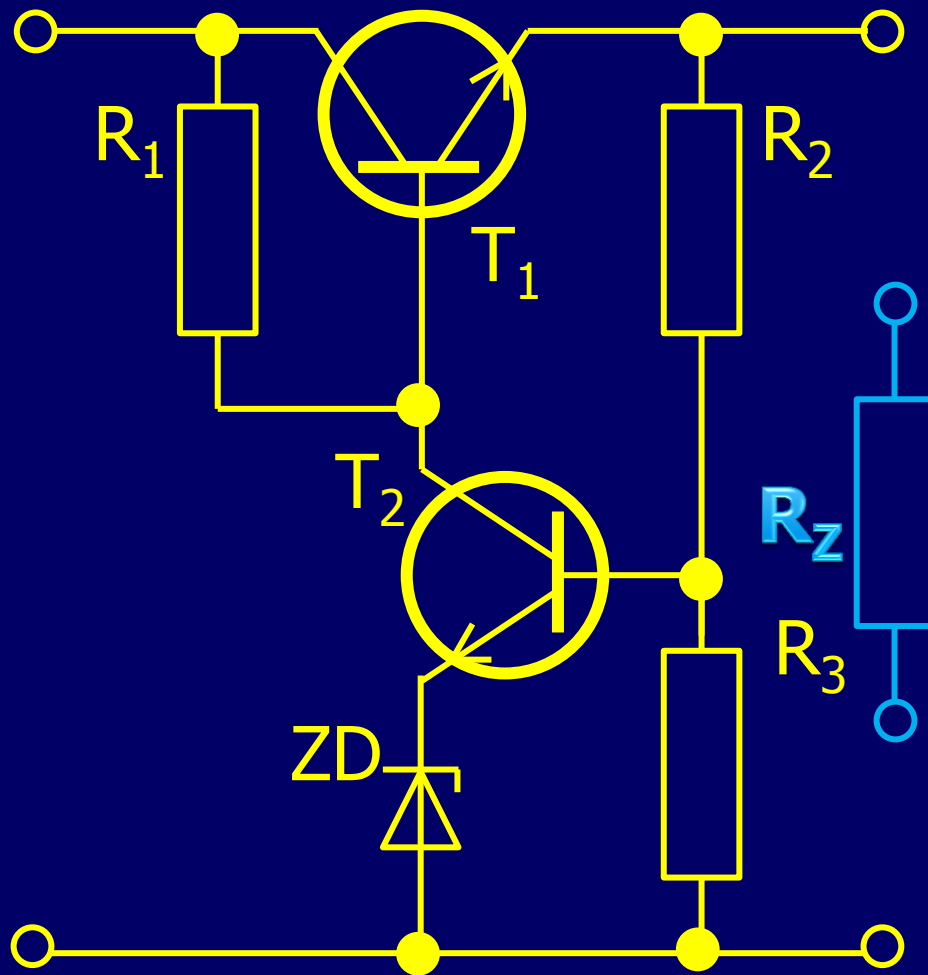

Zdokonalený stabilizátor

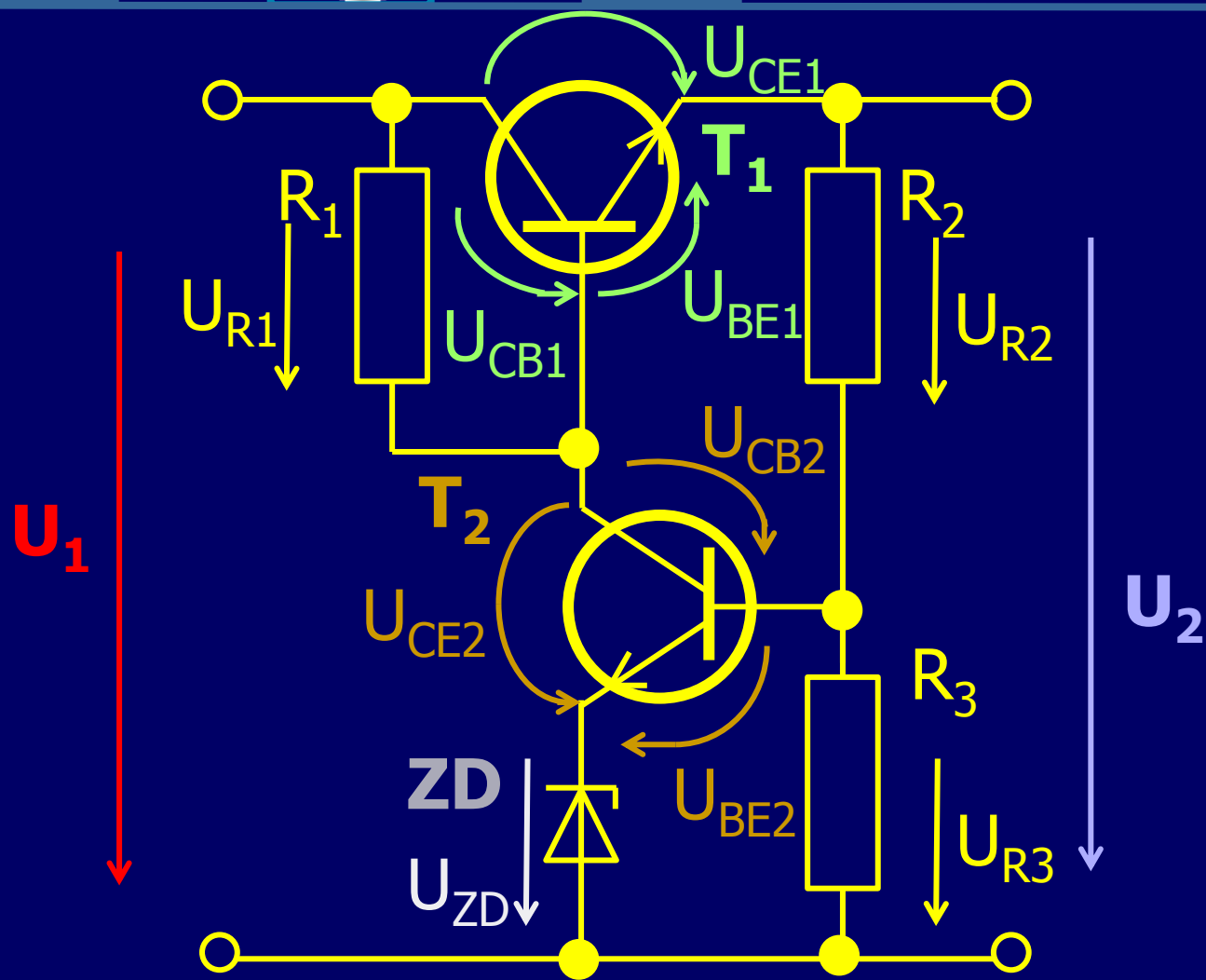

se Zenerovou diodou
a tranzistory

Stabilizátor s tranzistory

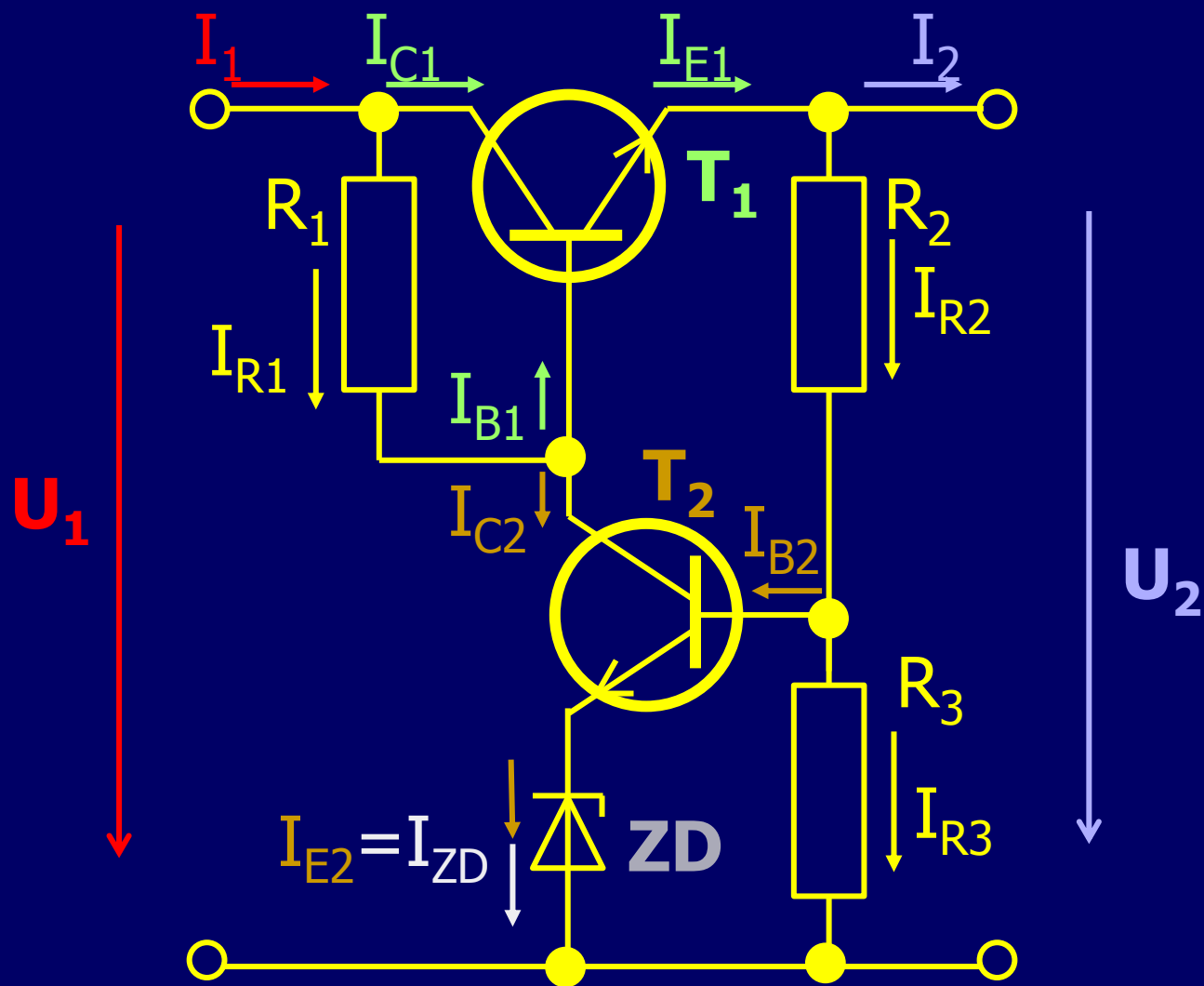

- T_1 - výkonový regulační tranzistor - emitorový sledovač
- R_1 - budící odpor báze T_1
- ZD - Zenerova dioda - referenční napětí
- R_2, R_3 - odporový dělič stabilizovaného napětí
- T_2 - zesilovač odchylky
- R_Z - zátěž stabilizátoru

Napětí na stabilizátoru

Proudy na stabilizátoru

Stabilizátor napětí

- Použité součástky a jejich parametry
  - Tranzistor T_2 **BC337-40** $I_{B2} = 2 \text{ mA}$, $U_{BE2} = 1,2 \text{ V}$
  - Tranzistor T_1 **BC639** $I_{B1} = 25 \text{ mA}$, $U_{BE2} = 1,0 \text{ V}$
  - Zenerová dioda **1N5346B** $9,1\text{V}/5\text{W}$ $I_{Z\text{max}} = 549\text{mA}$
- Navrhněte velikosti rezistorů R_1 , R_2 a R_3 stabilizátoru napětí pro vstupní napětí $U_1 = 50\text{V}$, s výstupním napětím $U_2 = 20\text{V}$ a maximálním proudem zátěže $I_{RZ} = 150\text{mA}$
- Proud rezistorem R_1 má být 10x větší než proud bází T_1
- Proud nezatíženým děličem R_2 a R_3 má být 10x větší než proud bází T_2
  - Nezatížený dělič znamená, že počítáme s tím, že do báze T_2 neteče žádný proud

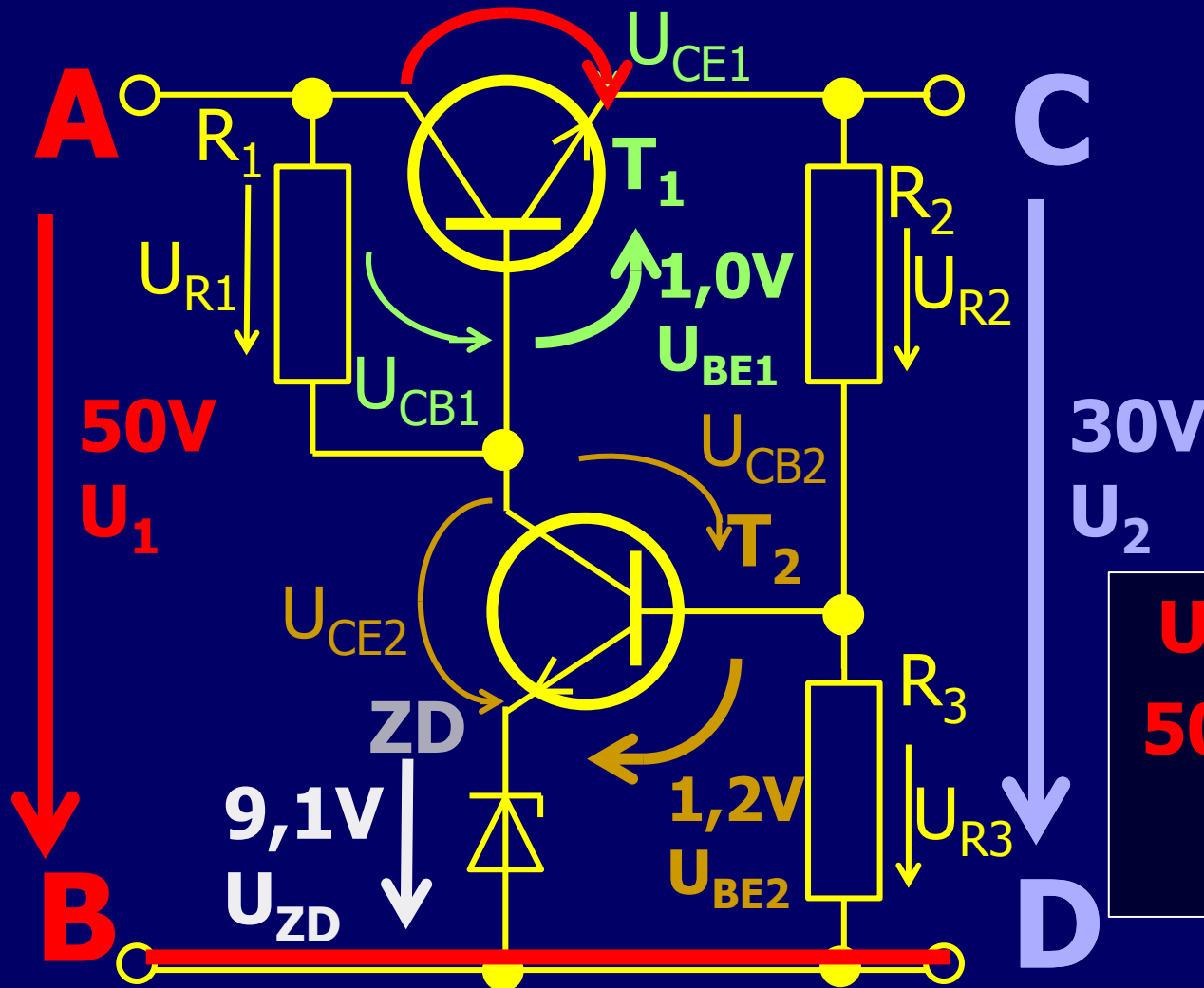

Řešení příkladu se stabilizátorem

Jednodušší řešení
Kirchhoffovy zákony

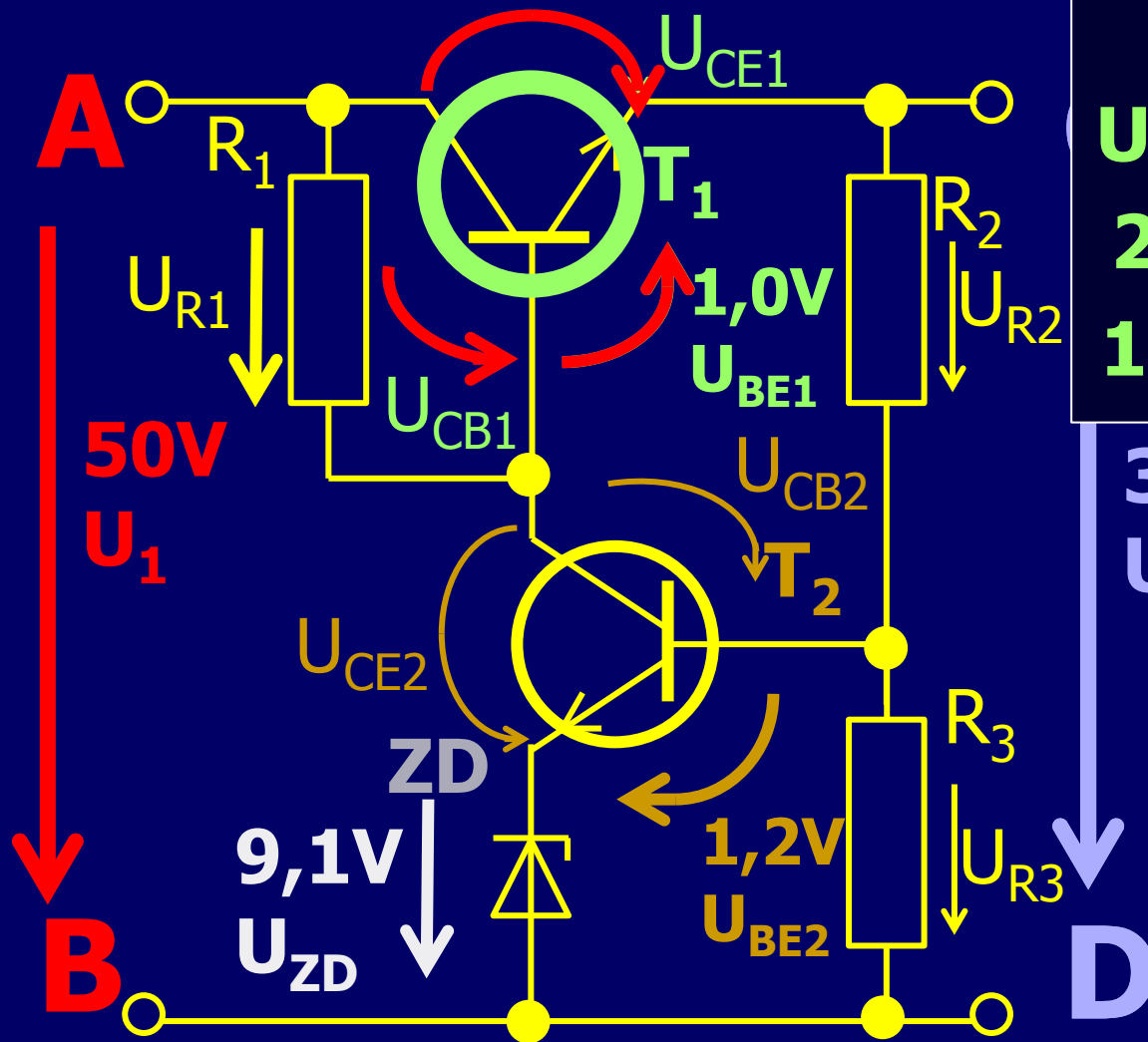
PŘÍKLAD

$$\begin{aligned} U_1 &= U_{CE1} + U_2 \\ 50 &= U_{CE1} + 30 \\ U_{CE1} &= 20 \text{ V} \end{aligned}$$

Napětí na stabilizátoru mezi body A a B

PŘÍKLAD

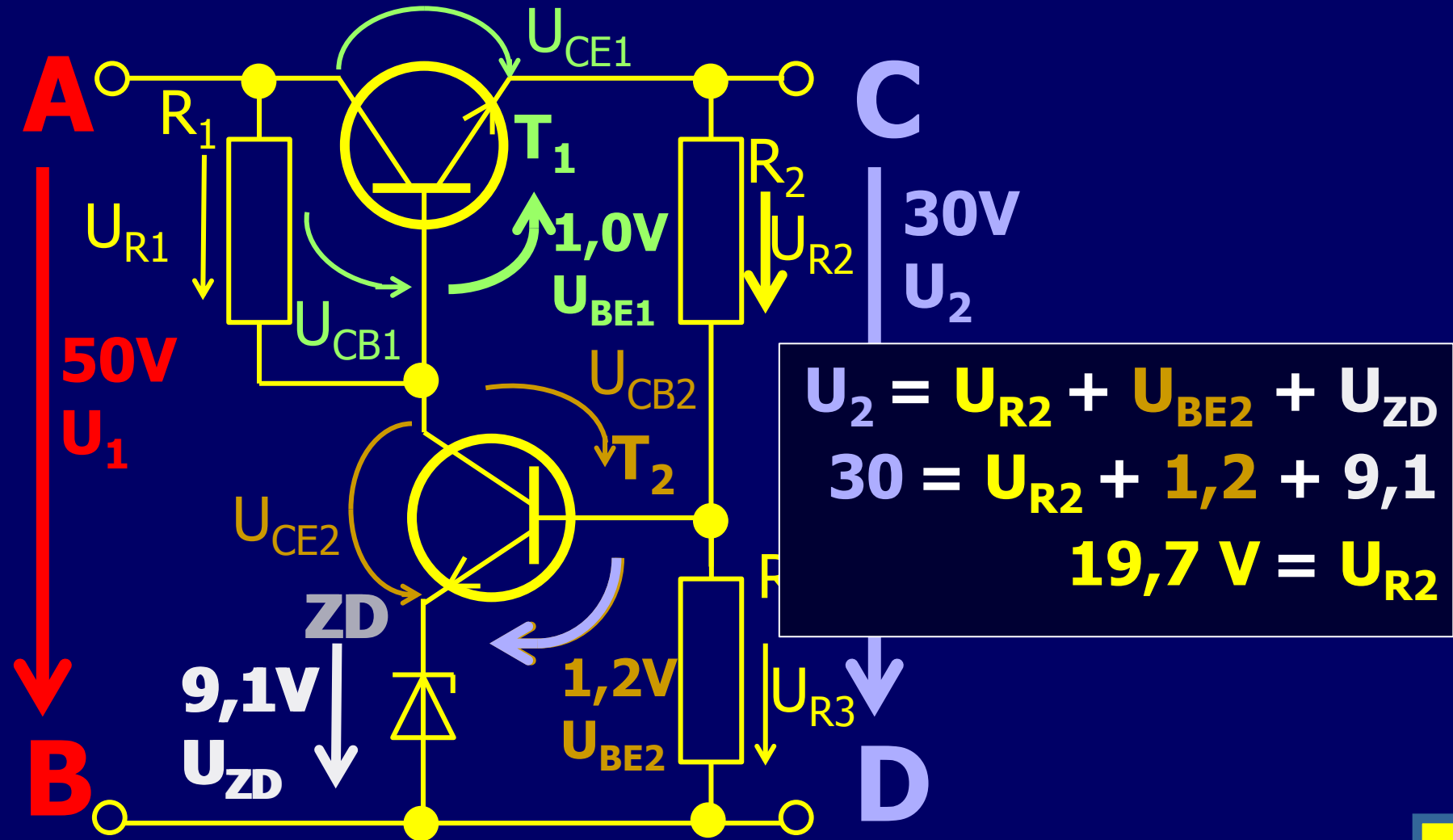
$$U_{R1} = U_{CB1}$$
$$U_{CE1} = U_{CB1} + U_{BE1}$$
$$20V = U_{CB1} + 1V$$
$$19V = U_{CB1} = U_{R1}$$

30V

U_2

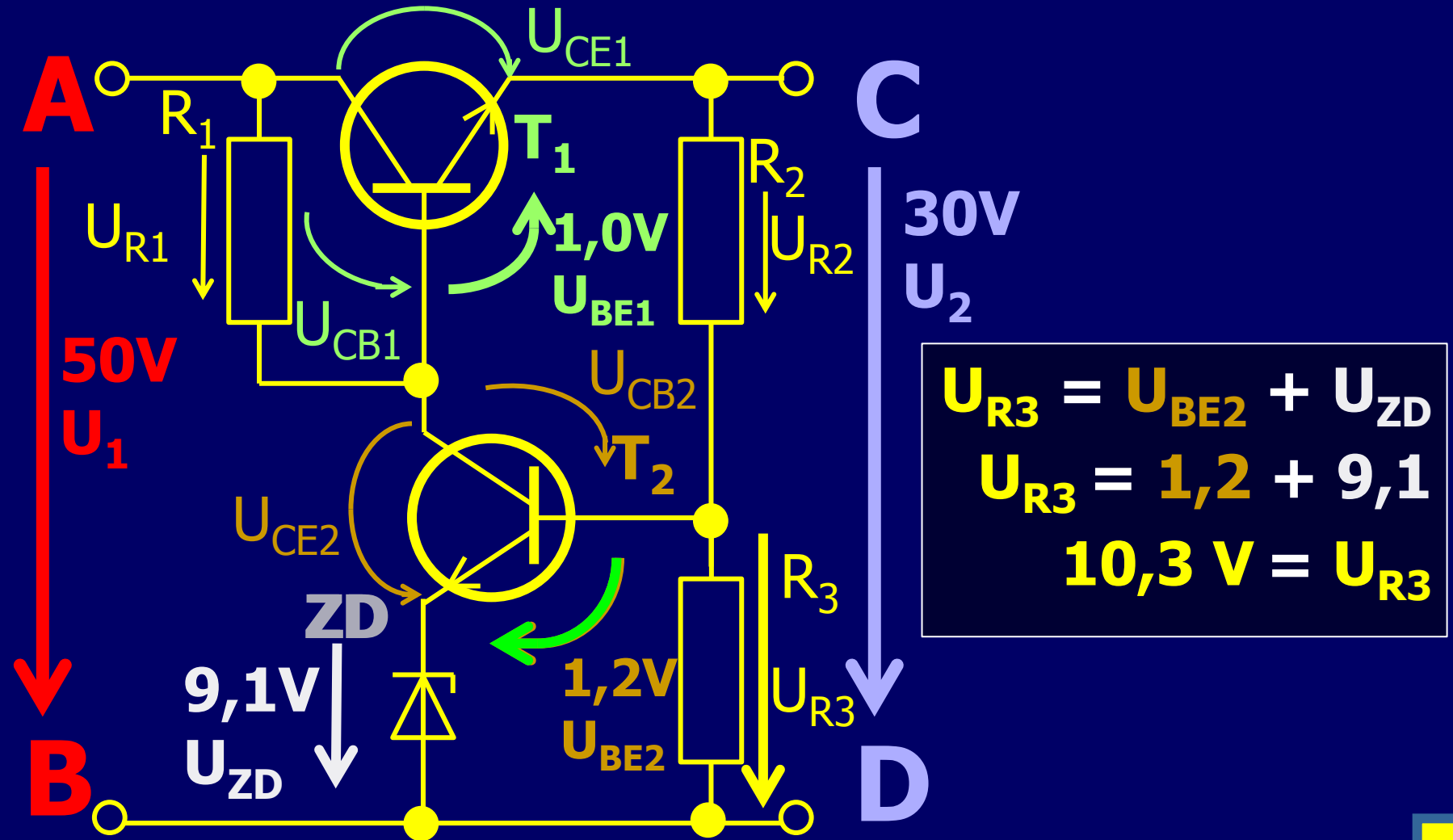
Napětí na tranzistoru T_1 a rezistoru R_1

PŘÍKLAD

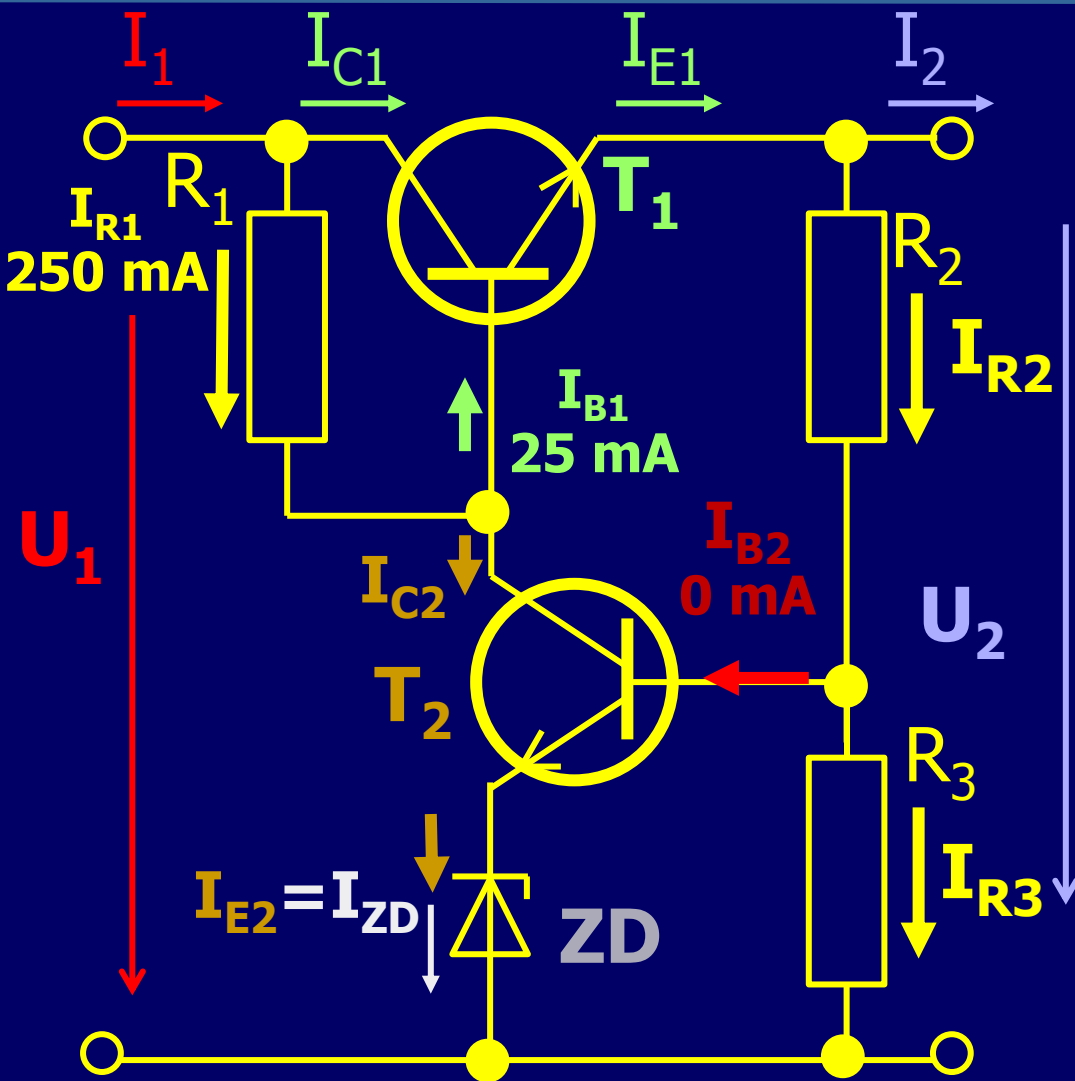

Napětí na rezistoru R_2

PŘÍKLAD

Napětí na rezistoru R_3

$$I_{R1} = 10 \times I_{B1}$$

$$I_{R1} = 10 \times 25 \text{ mA}$$

$$I_{R1} = 250 \text{ mA}$$

R_2 je do série s R_3
tzn. $I_{R2} = I_{R3}$

$$I_{R2} = 10 \times I_{B2}$$

$$I_{R2} = 10 \times 2 \text{ mA}$$

$$I_{R2} = 20 \text{ mA}$$

$$I_{R3} = 10 \times I_{B2}$$

$$I_{R3} = 10 \times 2 \text{ mA}$$

$$I_{R3} = 20 \text{ mA}$$

Proudy na rezistorech

Známé hodnoty veličin na jednotlivých rezistorech

■ Rezistor R_1

$$I_{R1} = 250 \text{ mA}, U_{R1} = 19 \text{ V}$$

$$R_1 = U_{R1} / I_{R1}$$

$$R_1 = 19\text{V} / 250 \cdot 10^{-3} \text{ A}$$

$$R_1 = 76\Omega$$

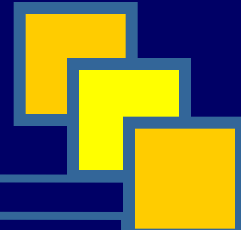
■ Rezistor R_2

$$I_{R2} = 20 \text{ mA}, U_{R2} = 19,7 \text{ V}$$

$$R_2 = U_{R2} / I_{R2}$$

$$R_2 = 19,7\text{V} / 20 \cdot 10^{-3} \text{ A}$$

$$R_2 = 985\Omega$$

Známé hodnoty veličin na jednotlivých rezistorech

■ Rezistor R_3

$$I_{R3} = 20 \text{ mA}, U_{R3} = 10,3 \text{ V}$$

$$R_3 = U_{R3} / I_{R3}$$

$$R_3 = 10,3\text{V} / 20 \cdot 10^{-3} \text{ A}$$

$$R_3 = 515 \Omega$$

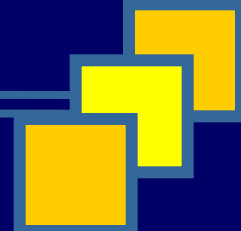
■ Minimální hodnota rezistoru R_z

$$I_{Rz} = 150 \text{ mA}, U_{Rz} = U_2 = 30 \text{ V}$$

$$R_{z\text{min}} = U_2 / I_{Rz}$$

$$R_{z\text{min}} = 30\text{V} / 150 \cdot 10^{-3} \text{ A}$$

$$R_{z\text{min}} = 200 \Omega$$

Stabilizátor napětí

- Použité součástky a jejich parametry
  - Tranzistor T_2 **BC337-40** $I_{B2} = 2 \text{ mA}$, $U_{BE2} = 1,2 \text{ V}$
  - Tranzistor T_1 **BC639** $I_{B1} = 25 \text{ mA}$, $U_{BE2} = 1,0 \text{ V}$
  - Zenerová dioda **1N5346B** $9,1\text{V}/5\text{W}$ $I_{Z\text{max}} = 549\text{mA}$
- Navrhněte velikosti rezistorů R_1 , R_2 a R_3 stabilizátoru napětí pro vstupní napětí $U_1 = 50\text{V}$, s výstupním napětím $U_2 = 20\text{V}$ a maximálním proudem zátěže $I_{RZ} = 150\text{mA}$
- Proud rezistorem R_1 má být 10x větší než proud bází T_1
- Proud nezatíženým děličem R_2 a R_3 má být 10x větší než proud bází T_2
  - Nezatížený dělič znamená, že počítáme s tím, že do báze T_2 neteče žádný proud

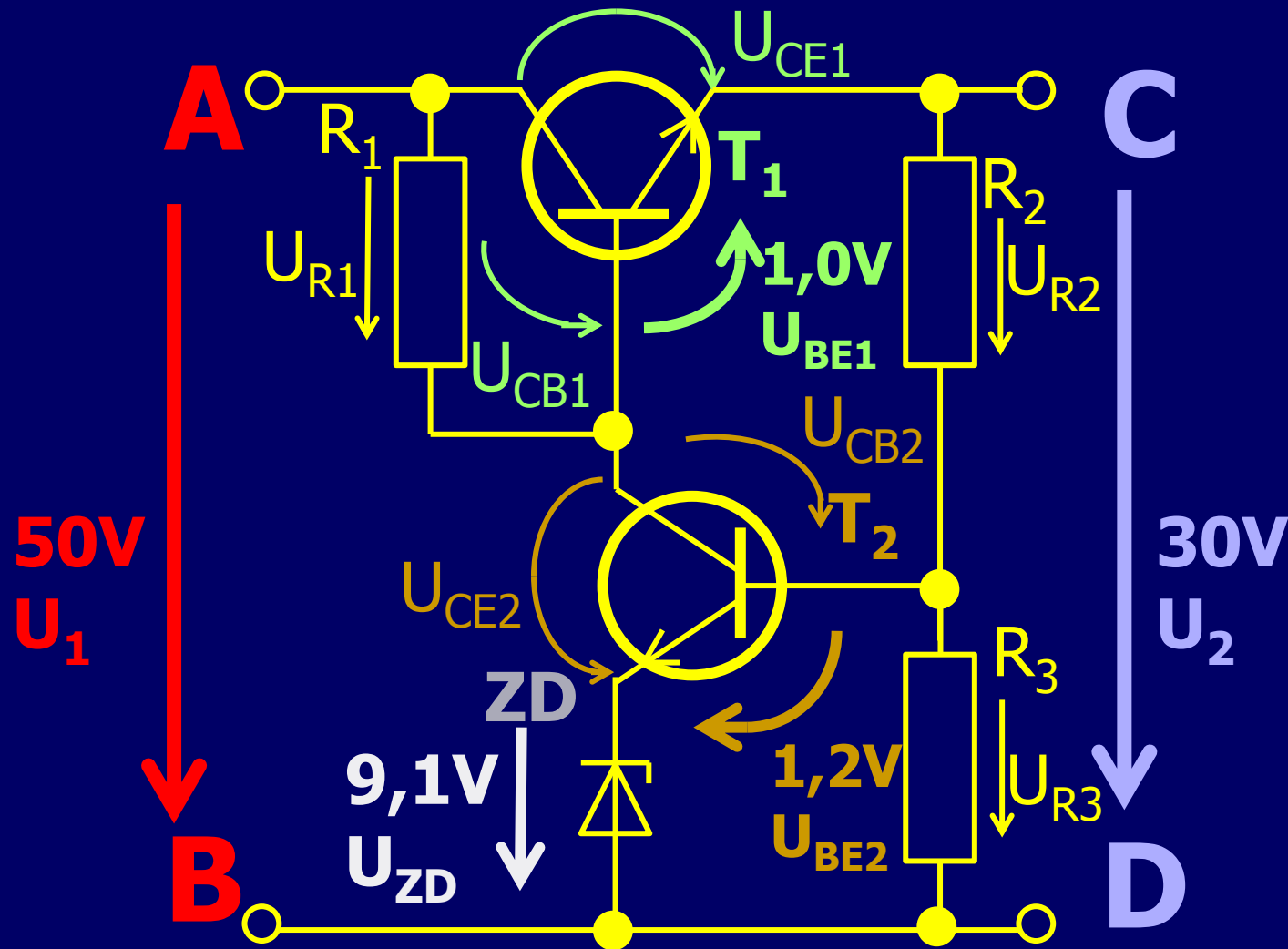

Řešení příkladu se stabilizátorem

Systematické řešení
Kirchhoffovy zákony

PŘÍKLAD

Napětí na stabilizátoru

Kirchhoffovy zákony

První Kirchhoffův zákon - o proudech a uzlech

- Součet proudů vstupujících do uzlu se rovná součtu proudů z uzlu vystupujících.

Druhý Kirchhoffův zákon - o napětích a uzavřených smyčkách

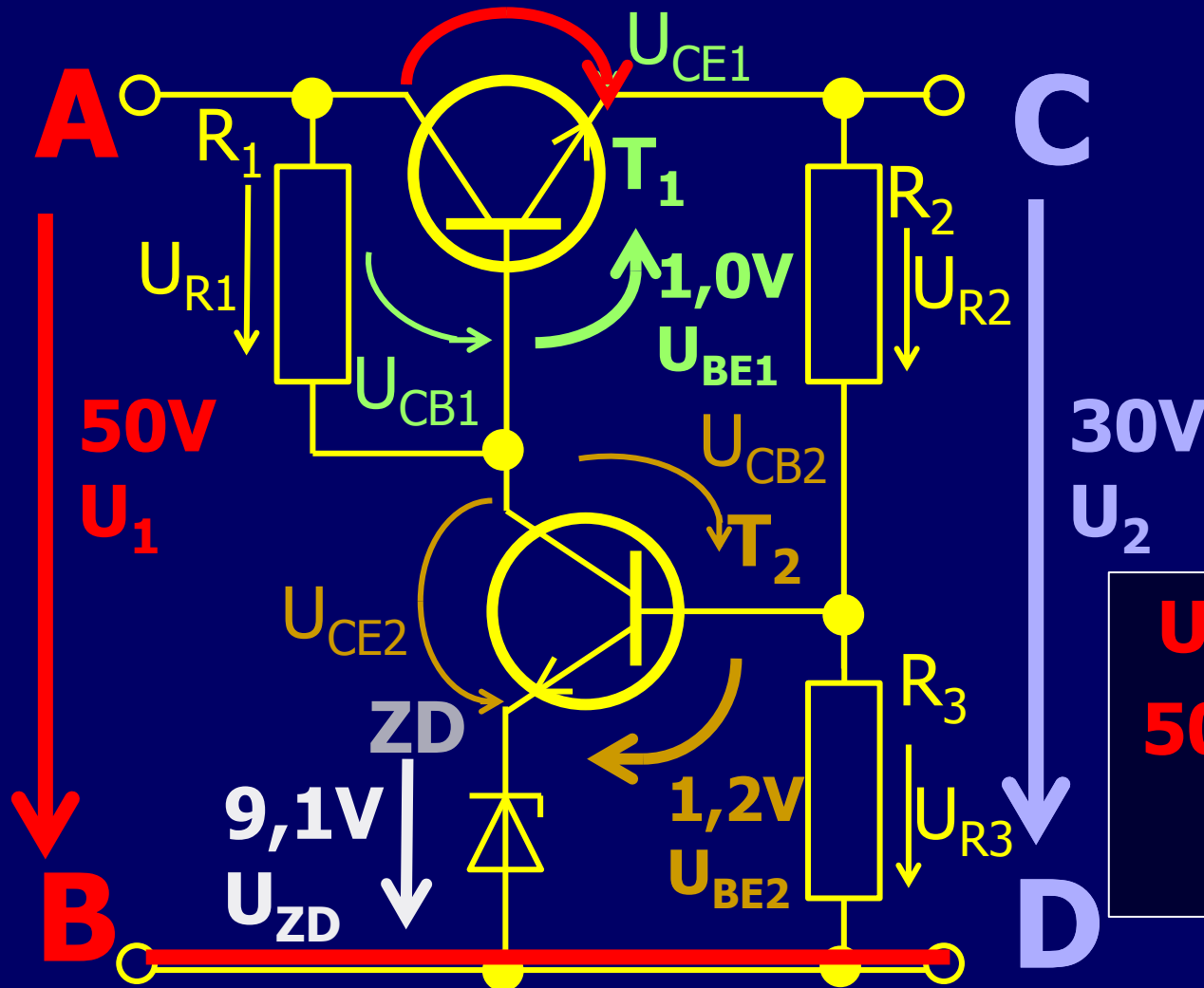
- Součet úbytků napětí na spotřebičích se v uzavřené smyčce rovná součtu napětí dodaných zdroji v této části elektrického obvodu - smyčce.

2. Kirchhoffův zákon

v tomto zapojení

PŘÍKLAD

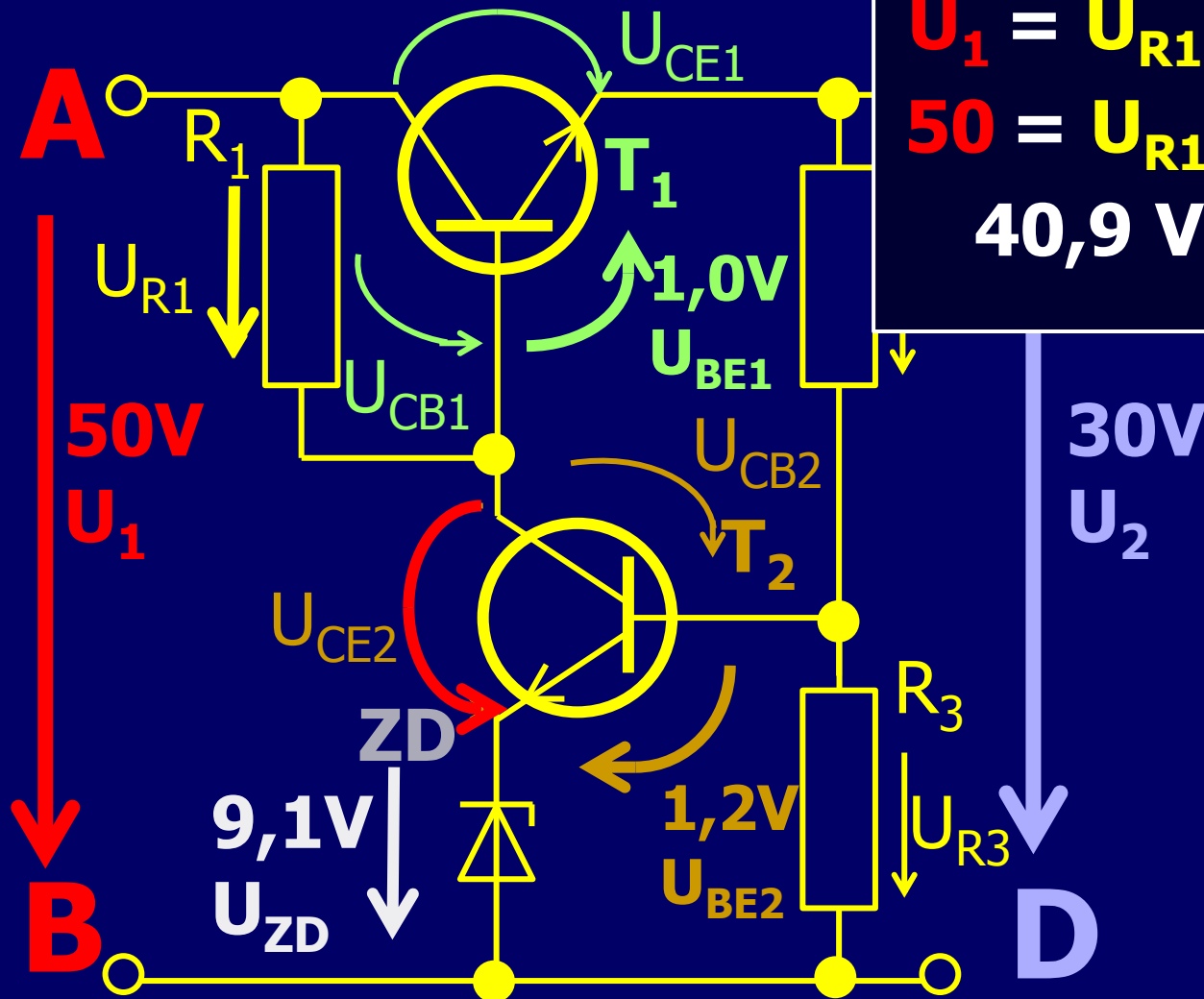

$$\begin{aligned} U_1 &= U_{CE1} + U_2 \\ 50 &= U_{CE1} + 30 \\ U_{CE1} &= 20 \text{ V} \end{aligned}$$

Napětí na stabilizátoru mezi body A a B

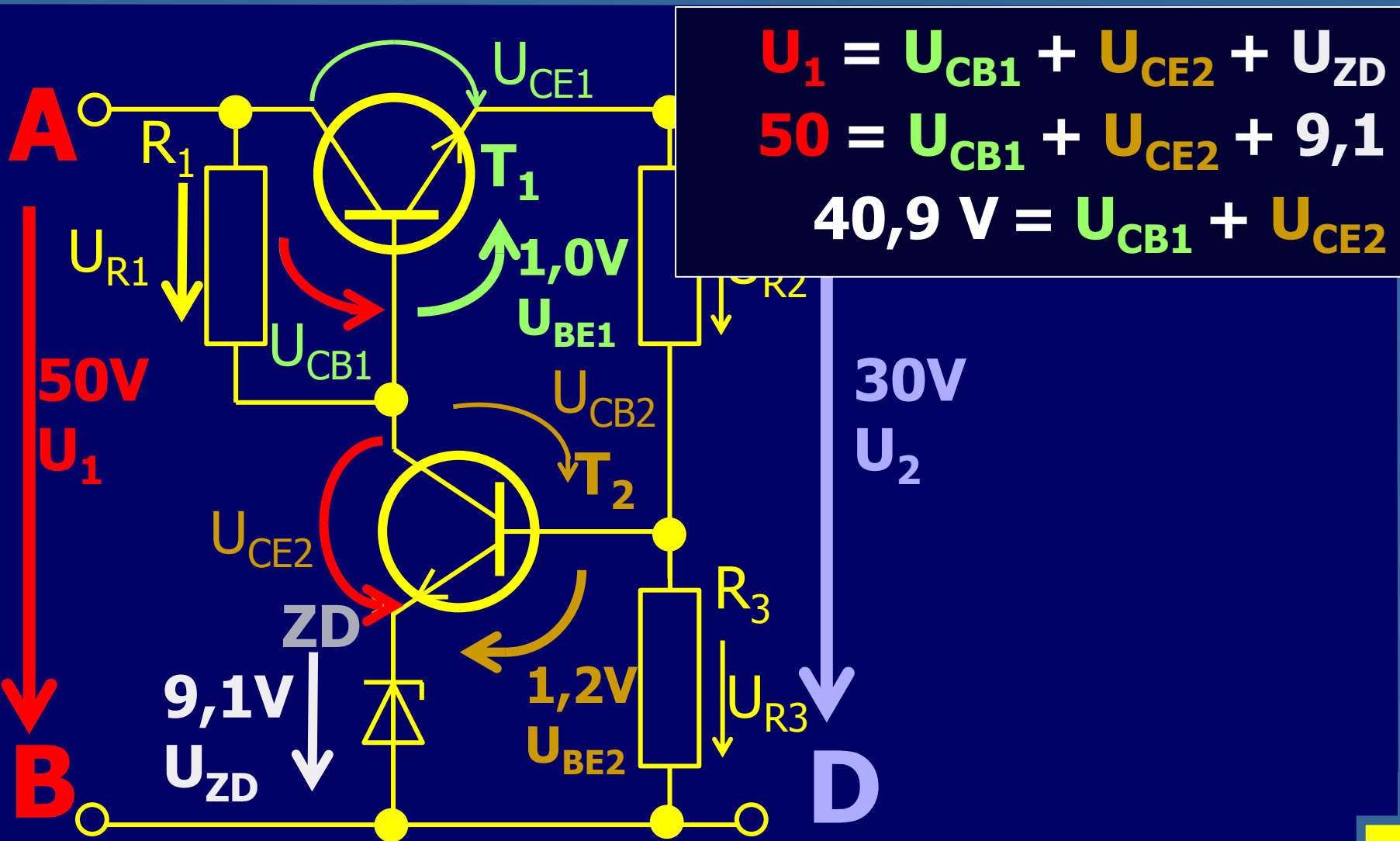

PŘÍKLAD

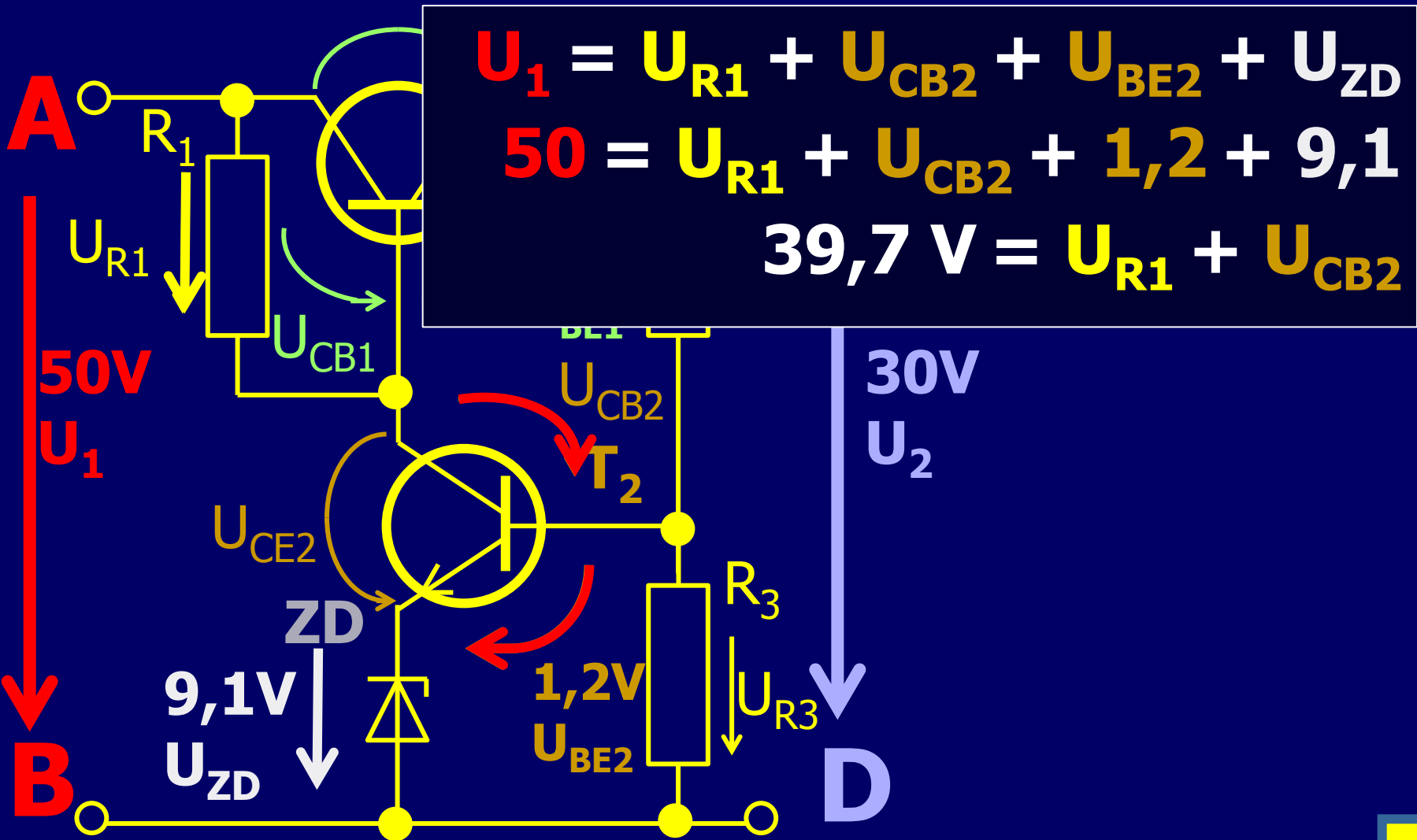
Napětí na stabilizátoru mezi body **A** a **B**

PŘÍKLAD

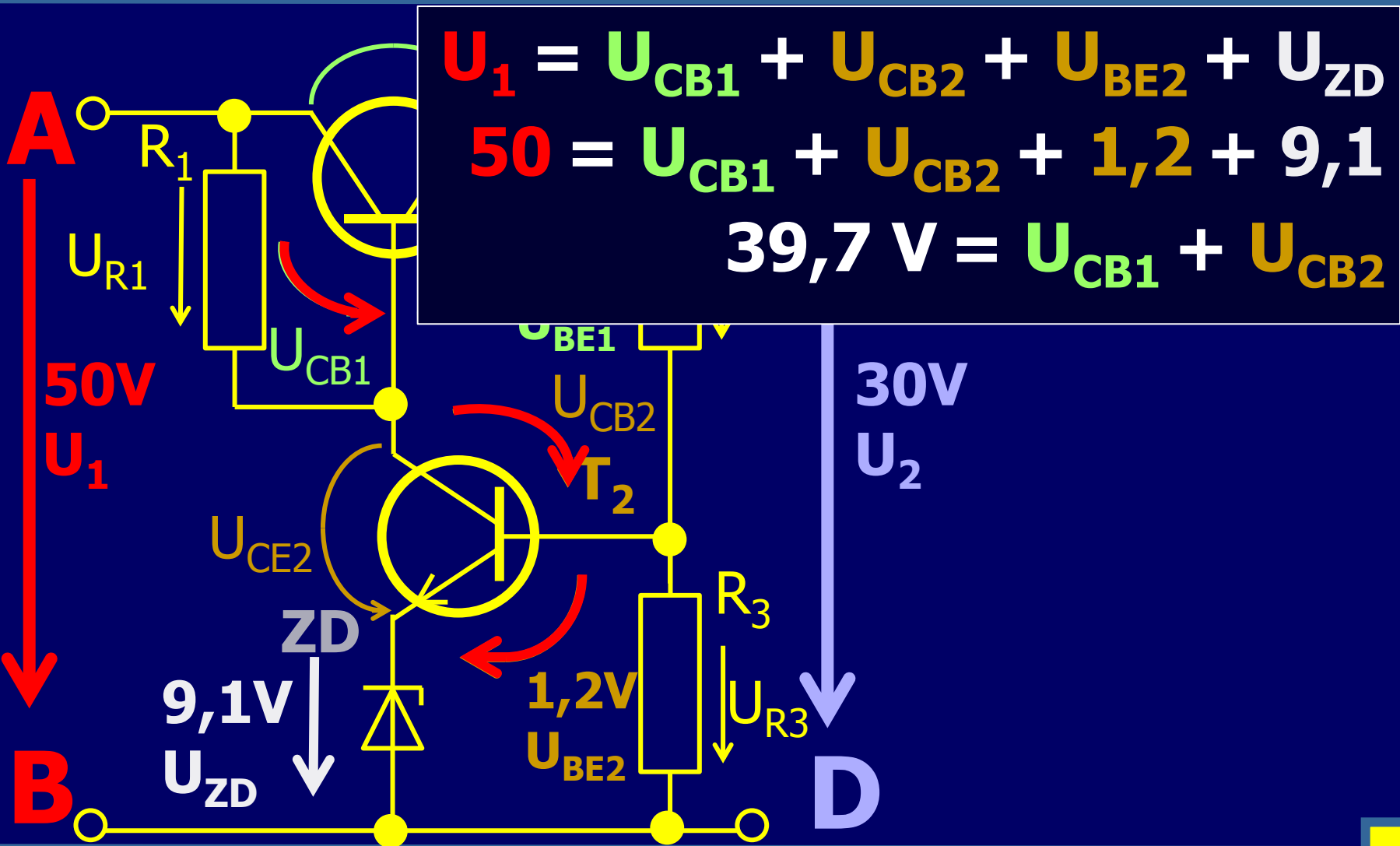
Napětí na stabilizátoru mezi body **A** a **B**

PŘÍKLAD

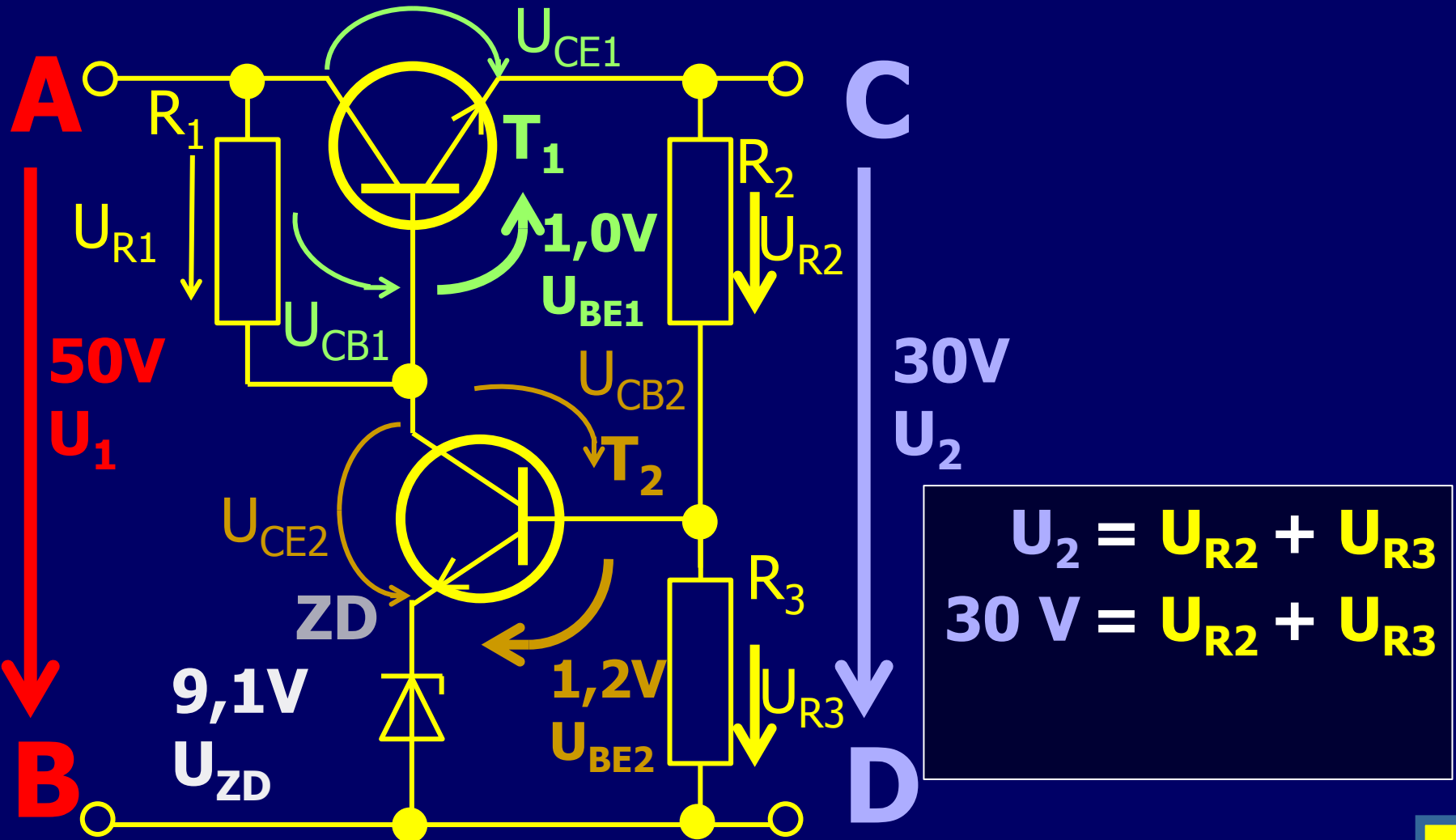
Napětí na stabilizátoru mezi body A a B

PŘÍKLAD

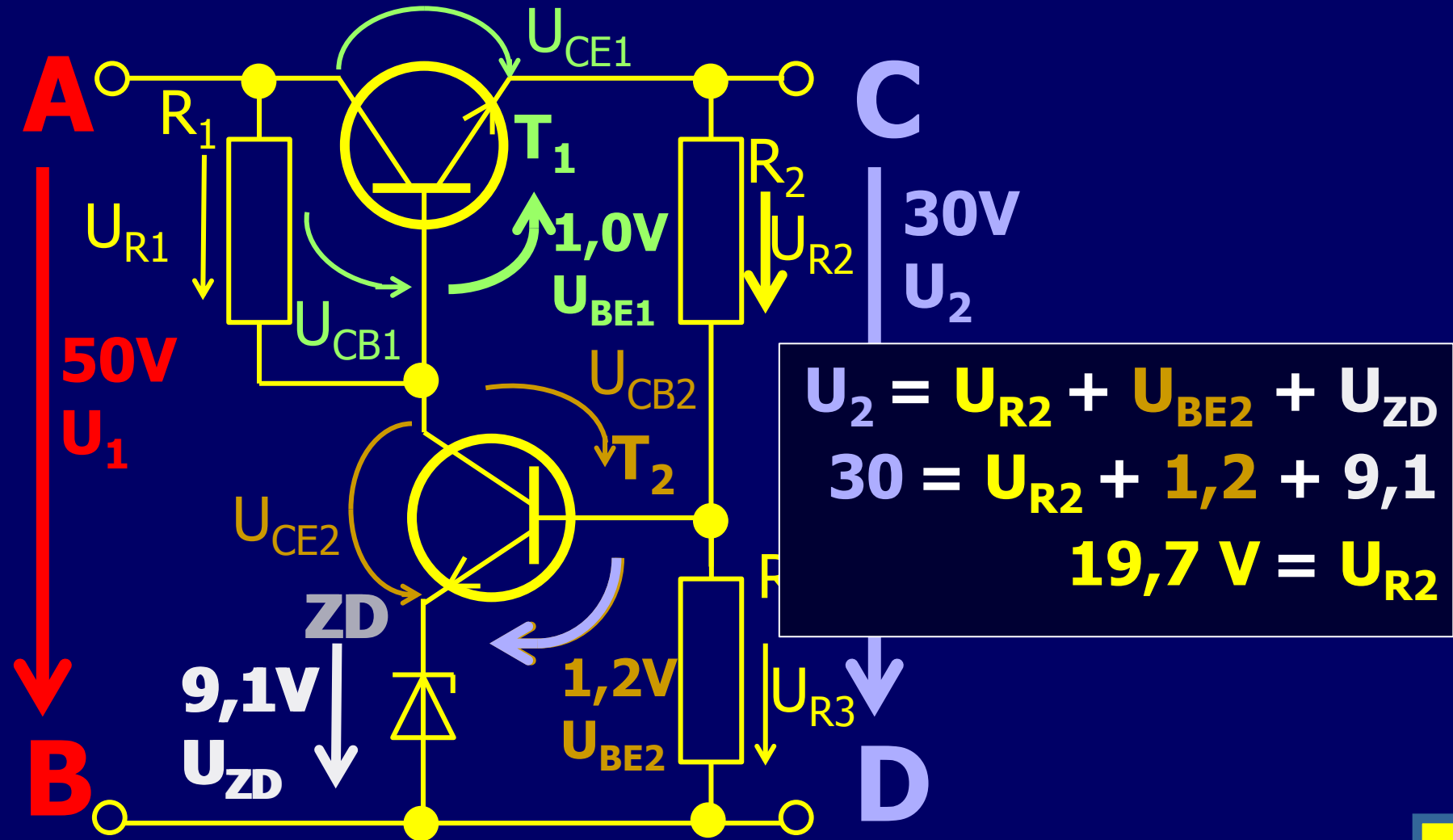
Napětí na stabilizátoru mezi body **A** a **B**

PŘÍKLAD

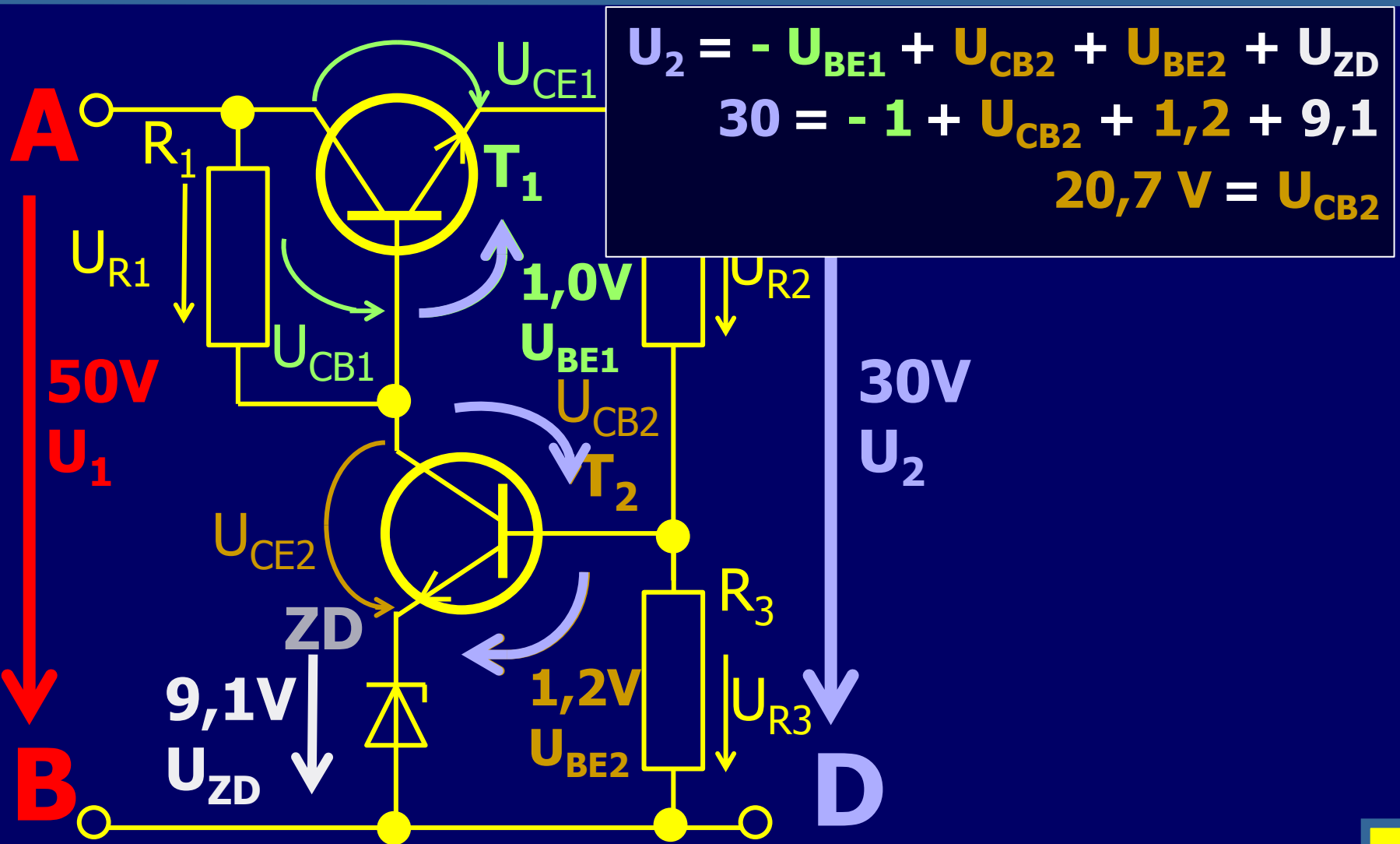
Napětí na stabilizátoru mezi body C a D

PŘÍKLAD

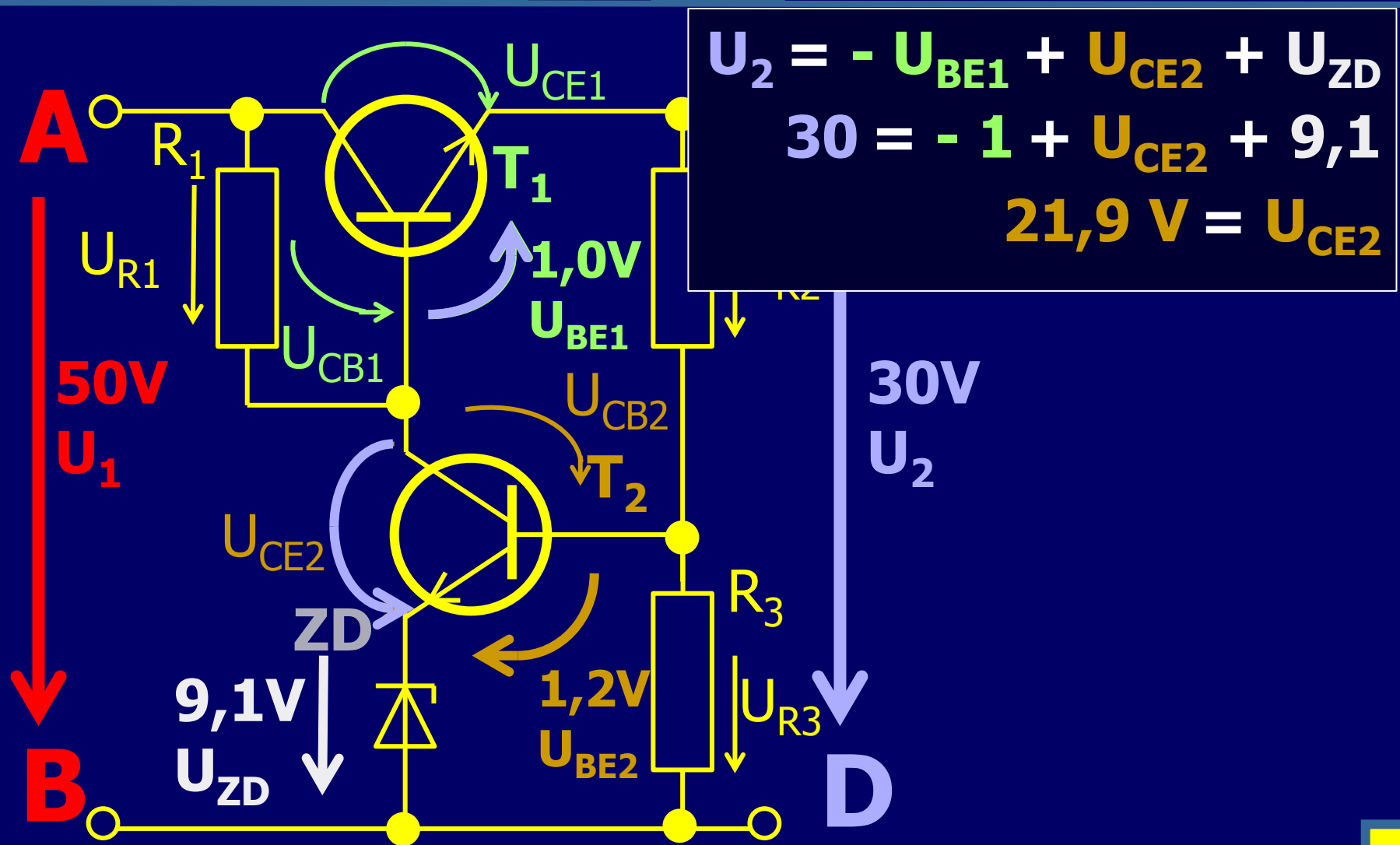
Napětí na stabilizátoru mezi body C a D

PŘÍKLAD

Napětí na stabilizátoru mezi body C a D

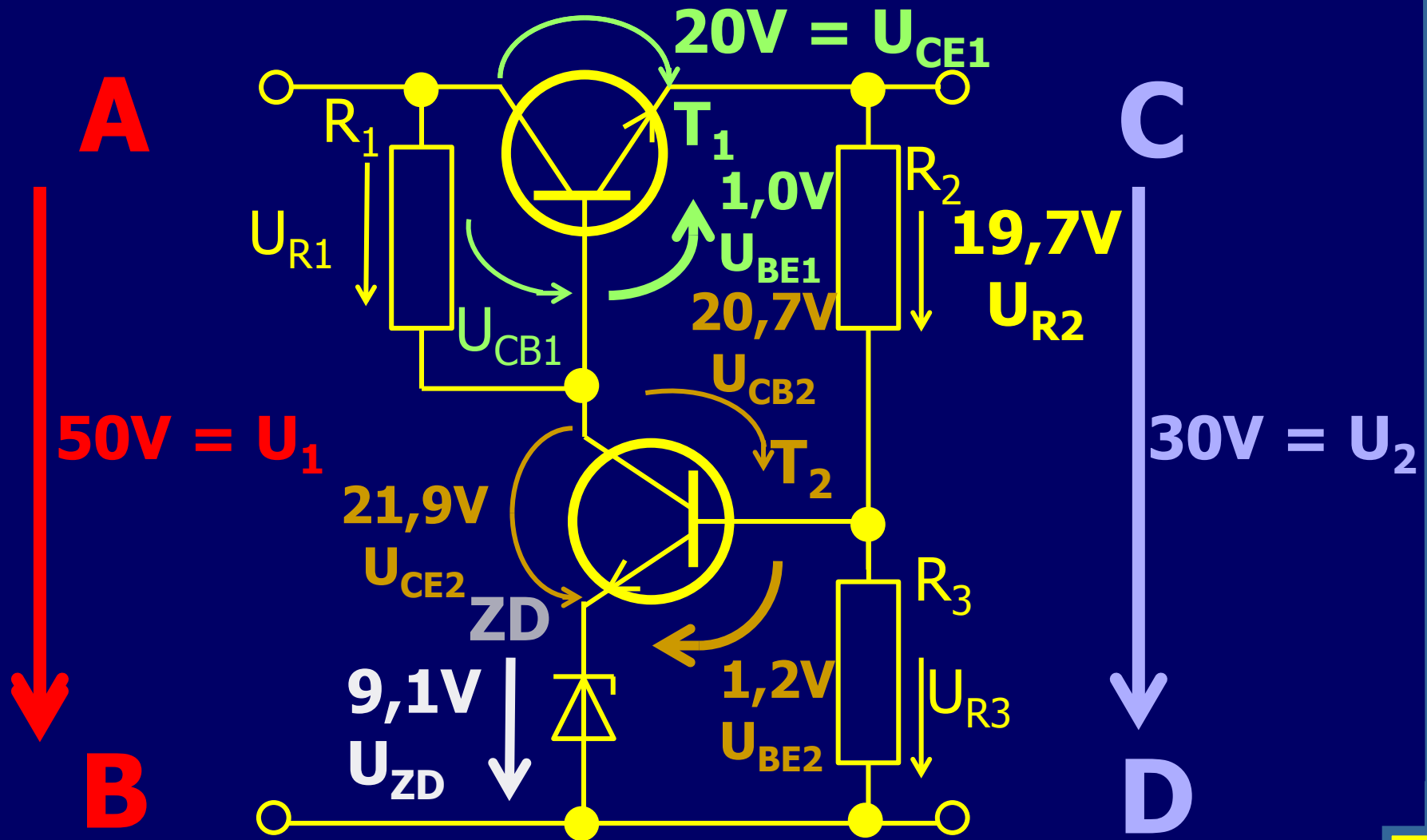
PŘÍKLAD

Napětí na stabilizátoru mezi body C a D

PŘÍKLAD

Napětí která už známe

Rovnice, které jsme si zapsali a zatím ještě nejsou dořešené

1. $U_1 = U_{R1} + U_{CE2} + U_{ZD}$

$$40,9 \text{ V} = U_{R1} + U_{CE2}$$

2. $U_2 = U_{R2} + U_{R3}$

$$30 \text{ V} = U_{R2} + U_{R3}$$

3. $U_1 = U_{R1} + U_{CB2} + U_{BE2} + U_{ZD}$

$$39,7 \text{ V} = U_{R1} + U_{CB2}$$

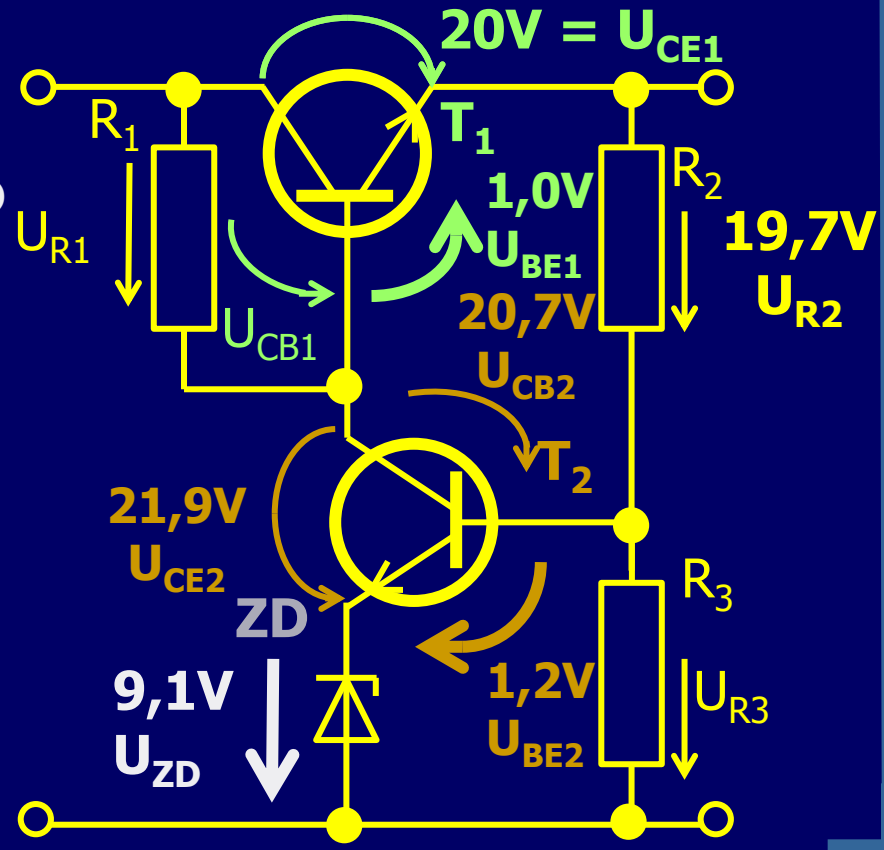
4. $U_1 = U_{CB1} + U_{CB2} + U_{BE2} + U_{ZD}$

$$39,7 \text{ V} = U_{CB1} + U_{CB2}$$

Dosadíme již známé hodnoty veličin do rovnic, ve kterých máme napětí na rezistorech R_1 a R_3

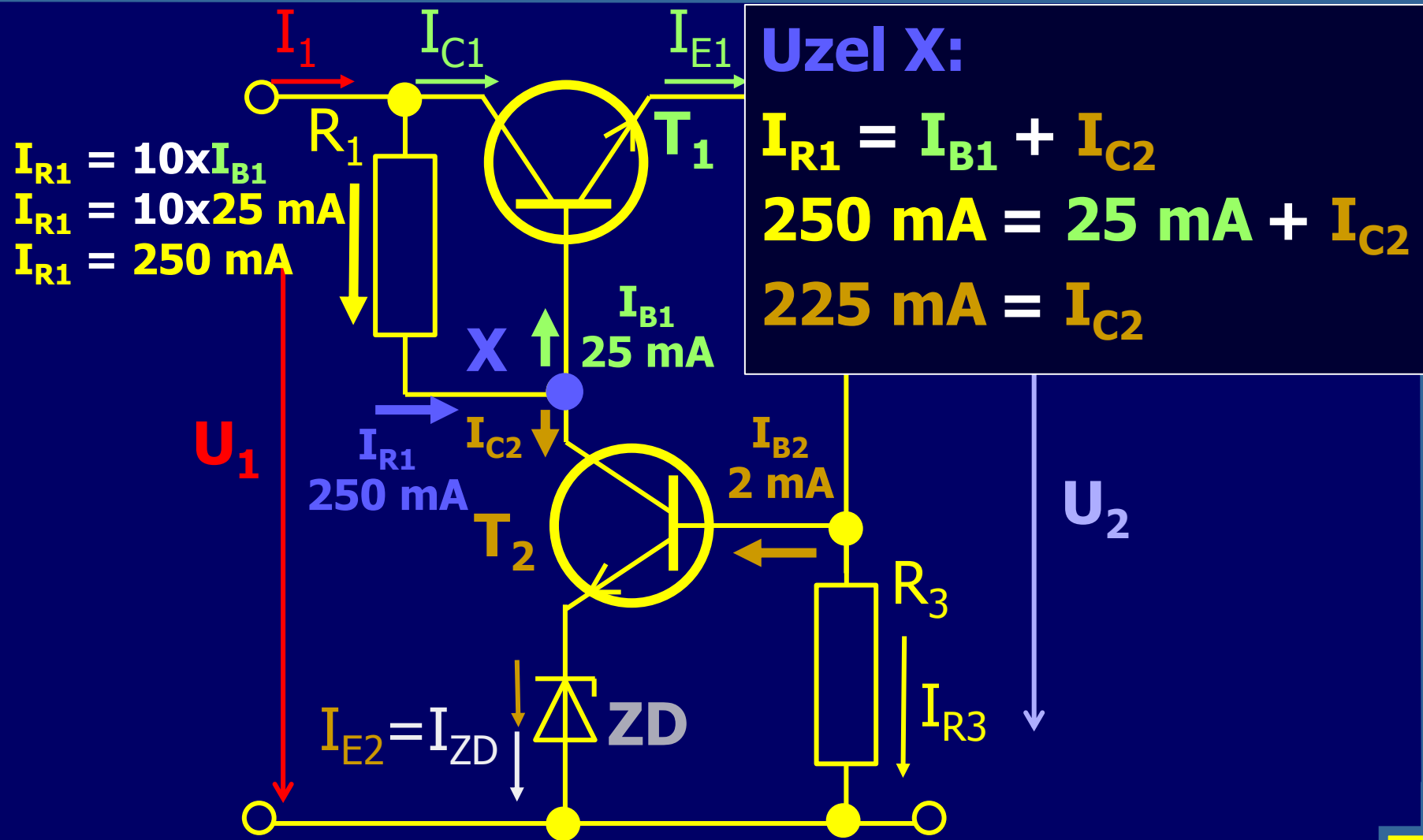
1. $U_1 = U_{R1} + U_{CE2} + U_{ZD}$
 $40,9 = U_{R1} + U_{CE2}$
 $40,9 = U_{R1} + 21,9$
 $19 \text{ V} = U_{R1}$
2. $U_2 = U_{R2} + U_{R3}$
 $30 = 19,7 + U_{R3}$
 $10,3 \text{ V} = U_{R3}$

1. Kirchhoffův zákon

v tomto zapojení

Uzel X:

$I_{R1} = I_{B1} + I_{C2}$

$250 \text{ mA} = 25 \text{ mA} + I_{C2}$

$225 \text{ mA} = I_{C2}$

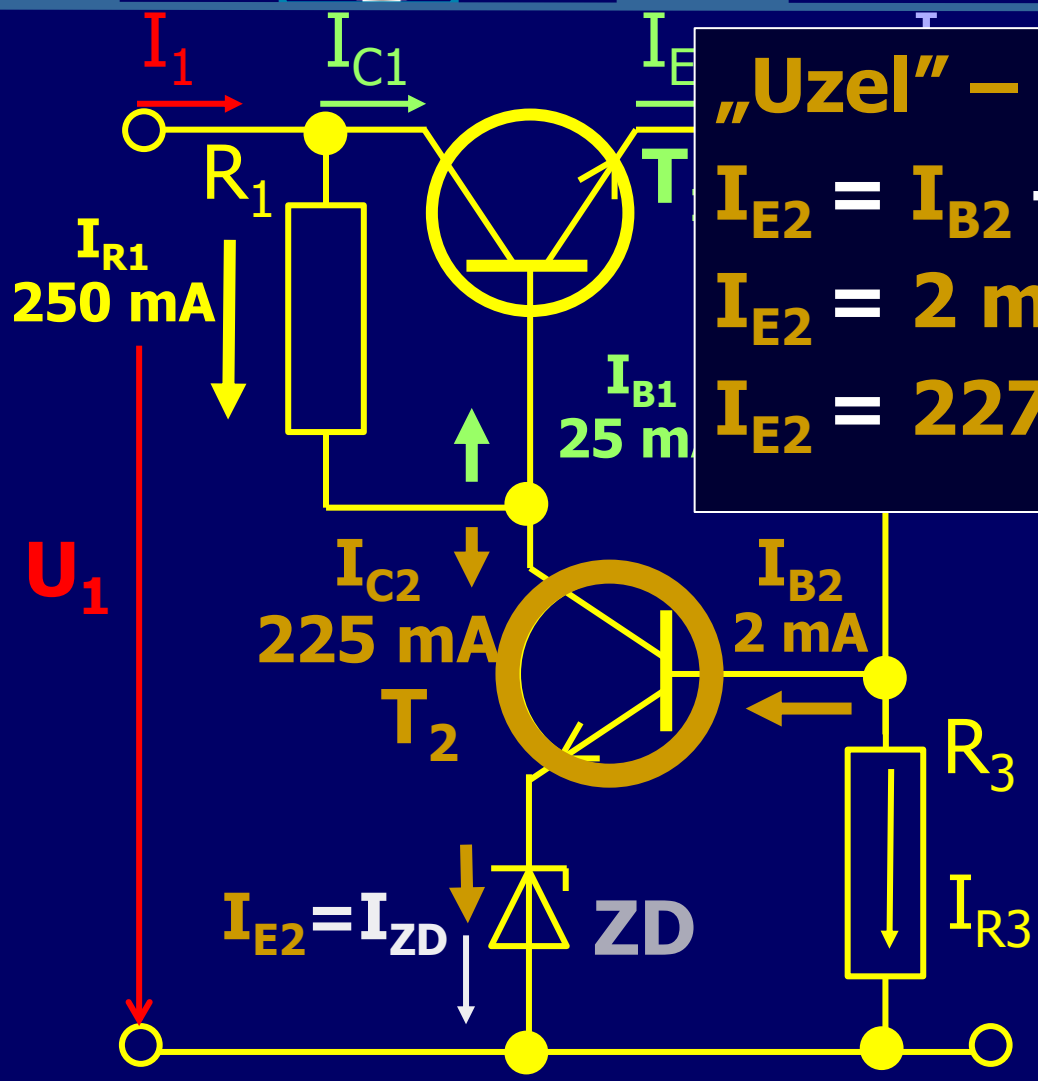
$I_{R1} = 10 \times I_{B1}$

$I_{R1} = 10 \times 25 \text{ mA}$

$I_{R1} = 250 \text{ mA}$

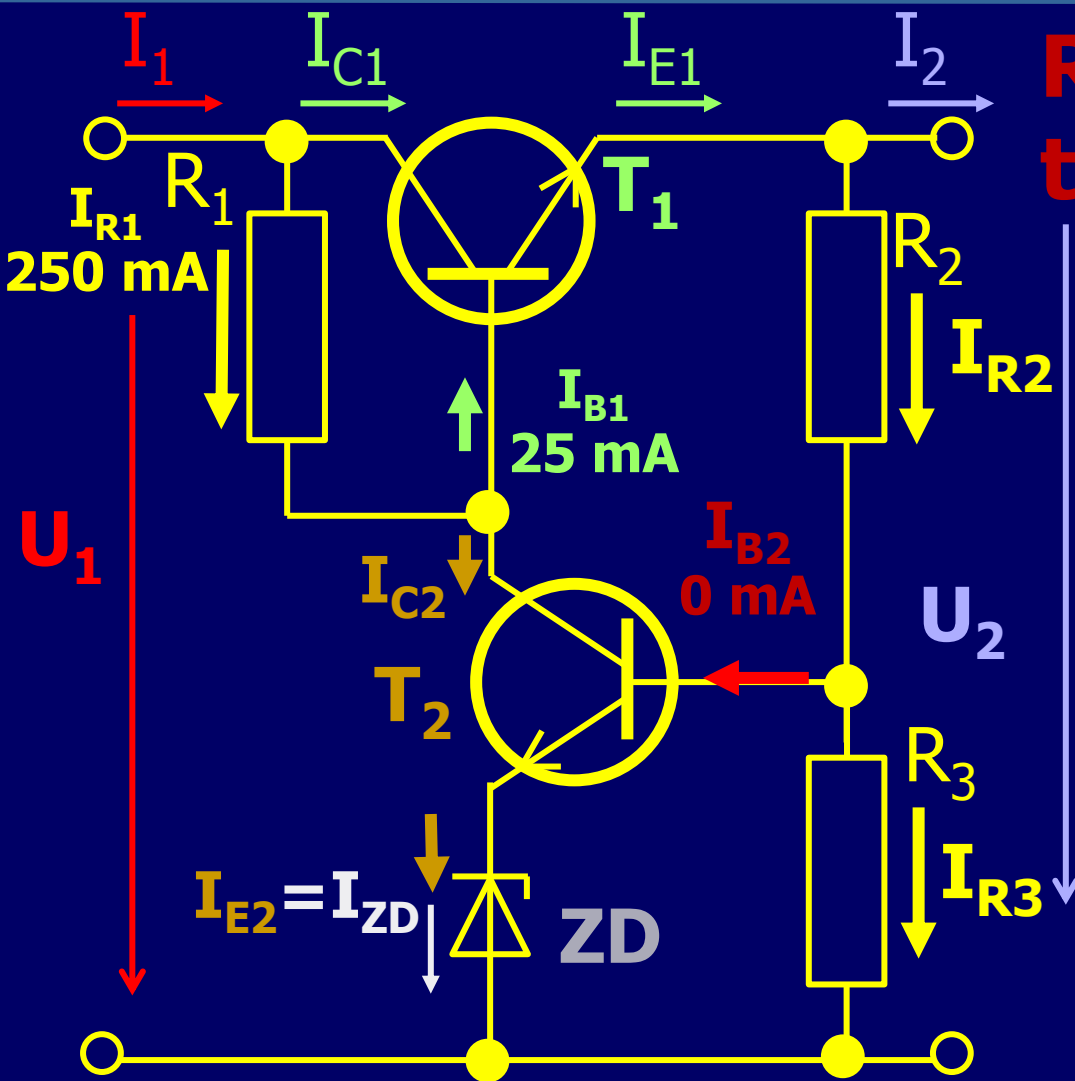
Proudy na stabilizátoru

„Uzel” – tranzistor T_2 :
 $I_{E2} = I_{B2} + I_{C2}$
 $I_{E2} = 2 \text{ mA} + 225 \text{ mA}$
 $I_{E2} = 227 \text{ mA}$

Proudy na stabilizátoru

**R_2 je do série s R_3
tzn. $I_{R2} = I_{R3}$**

$$I_{R2} = 10 \times I_{B2}$$

$$I_{R2} = 10 \times 2 \text{ mA}$$

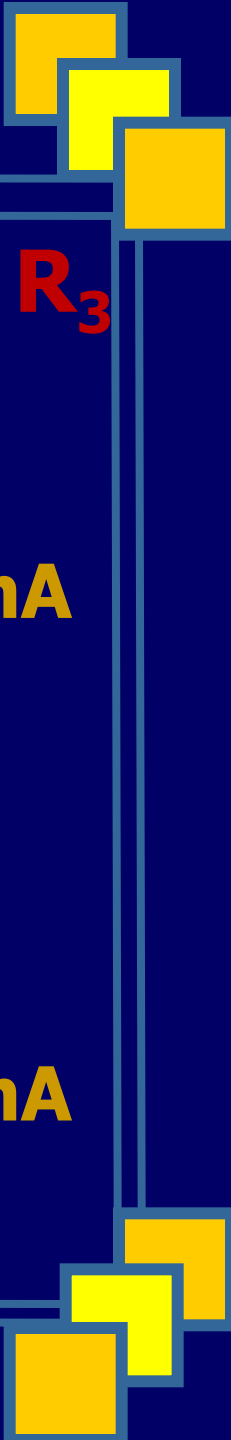
$$I_{R2} = 20 \text{ mA}$$

$$I_{R3} = 10 \times I_{B2}$$

$$I_{R3} = 10 \times 2 \text{ mA}$$

$$I_{R3} = 20 \text{ mA}$$

Proud nezatíženým děličem tzn. $I_{B2} = 0 \text{ mA}$

Řešení příkladu se stabilizátorem

Ohmův zákon

Známé hodnoty veličin na jednotlivých rezistorech

■ Rezistor R_1

$$I_{R1} = 250 \text{ mA}, U_{R1} = 19 \text{ V}$$

$$R_1 = U_{R1} / I_{R1}$$

$$R_1 = 19\text{V} / 250 \cdot 10^{-3} \text{ A}$$

$$R_1 = 76\Omega$$

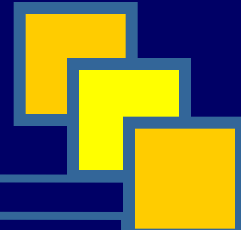
■ Rezistor R_2

$$I_{R2} = 20 \text{ mA}, U_{R2} = 19,7 \text{ V}$$

$$R_2 = U_{R2} / I_{R2}$$

$$R_2 = 19,7\text{V} / 20 \cdot 10^{-3} \text{ A}$$

$$R_2 = 985\Omega$$

Známé hodnoty veličin na jednotlivých rezistorech

■ Rezistor R_3

$$I_{R3} = 20 \text{ mA}, U_{R3} = 10,3 \text{ V}$$

$$R_3 = U_{R3} / I_{R3}$$

$$R_3 = 10,3\text{V} / 20 \cdot 10^{-3} \text{ A}$$

$$R_3 = 515 \Omega$$

■ Minimální hodnota rezistoru R_z

$$I_{Rz} = 150 \text{ mA}, U_{Rz} = U_2 = 30 \text{ V}$$

$$R_{z\text{min}} = U_2 / I_{Rz}$$

$$R_{z\text{min}} = 30\text{V} / 150 \cdot 10^{-3} \text{ A}$$

$$R_{z\text{min}} = 200 \Omega$$

